

JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

VĚRA MACHOVÁ

**KOMENTOVANÁ EDICE KORESPONDENCE
FRANTIŠKA LADISLAVA RIEGERA S KARLEM III. ZE SCHWARZENBERGU**

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Zdeněk Bezečný, Ph.D.

České Budějovice 2007

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

8. srpna 2007

.....

KOMENTOVANÁ EDICE KORESPONDENCE FRANTIŠKA LADISLAVA RIEGERA S KARLEM III. ZE SCHWARZENBERGU

ANOTACE

Cílem této práce bylo zpřístupnění korespondence Františka Ladislava Riegera s Karlem III. ze Schwarzenbergu, která byla uložena v Státním oblastním archivu v Třeboni. Na jejím základě se poté následně pokusit alespoň částečně osvětlit jejich vzájemný vztah, najít okamžiky, které oba muže spojovaly nebo rozdělovaly, a jaký byl vlastně cíl jejich společného písemného styku. Tento úkol se ukázal nemožný bez hlubšího studia a pochopení českých politických dějin 2. poloviny 19. století, což je období ze kterého jejich korespondence pochází. Proto je také značná část této práce věnována právě politickému dění 2. poloviny 19. století, kde se oba muži setkávají jako čelní představitelé dvou velkých politických uskupení.

CORRESPONDENCE OF FRANTIŠEK LADISLAV RIEGER WITH KAREL III. OF SCHWARZENBERG

SUMMARY

The ambition of this bachelor thesis is retrieval of correspondence František Ladislav Rieger with Karel III. of Schwarzenberg, which is deposit in the state district archive in Třeboň. On its base then consequence partly try to demonstrated their bilateral affinity, find out moments which both men related or separated, and what primarily kind of ambition was their written correspondence. This work was unpossible without deeper research and insight of Czech politics history in the second half of the nineteenth century. That's why just a big part of this bachelor work pay to politics events at the second half of nineteenth century, where are both men meeting as a frontal representatives of two big politics companies.

OBSAH

1. Úvod	6
2. Počátky a důvody spolupráce liberálních politiků a konzervativní šlechty	9
2.1. Léta 1860 až 1870	11
2.2. Léta 1870 až 1891	15
3. Vztah Františka Ladislava Riegera a Karla III. Ze Schwarzenbergu na pozadí korespondence	20
4. Korespondence	27
4.1. Ediční poznámky	27
4.2. Edice korespondence	27
5. Závěr	48
6. Seznam pramenů a literatury	50

1. ÚVOD

V historickém bádání má písemný styk dvou osob své neodmyslitelné místo; je jedním z nejčastěji využívaných pramenů osobní povahy. Pozornost je věnována zejména spisovatelům, umělcům, politikům, panovníkům, a to především proto, že nám jejich dopisy umožňují nejen nahlédnout do jejich soukromí, ale i poznat jejich myšlení a chování.

Korespondence, písemný styk, dopisování – dodnes způsob jak sdělit druhé osobě informace, pocity, postřehy, ale zároveň i záležitosti úředního charakteru. V době, kdy komunikační prostředky nebyly ještě natolik rozvinuté jako dnes, možná jediný způsob, jak sdělit nepřítomné osobě něco více či méně důležitého. Právě proto vznikla také korespondence Františka Ladislava Riegera s Karlem III. ze Schwarzenbergu – předat si informace, postřehy, i některé vnitřní pocity, jež naplňovaly jejich mysl.

Hlavním cílem práce je právě prostřednictvím vzájemné korespondence přispět k pochopení vztahu těchto dvou velkých osobností českých dějin 19. století a tím objasnit celou řadu otázek. Jaký byl důvod jejich korespondence? Byl jejich vztah na oficiální úrovni, nebo se jednalo spíše o soukromé záležitosti? Navštěvovali se navzájem nebo se nikdy osobně nesetkali? Měli podobné myšlení a cíle či nikoliv? Co je spojovalo? Co je rozdělovalo?

Nejprve však bude nutné objasnit postavení těchto osobností v rámci společnosti 2. poloviny 19. století. František Ladislav Rieger je znám především jako čelní představitel české liberální politiky. Jeho politická kariéra, ale i soukromí je poměrně dobře v literatuře zmapováno.¹ Stejně tak Karel III. ze Schwarzenberga

¹ Blíže Robert SAK, *Rieger. Konzervativec nebo liberál?*, Praha 2003; Tomáš DVOŘÁK, *Každodennost na Riegerově statku v Malči*, Historický obzor 9 - 10, s. 224 – 226; Jan HAVRÁNEK, *Zrození politika*, Dějiny a současnost 20, č. 3, 1998, s. 18 – 21; Zuzana HOUDKOVÁ, *Všední život Františka Ladislava Riegera a jeho rodiny na letním bytě v Malči v letech 1862-1903*, Opera historica 4, 1995, s. 253 – 263; R. R. NOVOTNÝ, *Nobilitace Františka Ladislava Riegera*, Z Českého ráje a podkrkonoší, 2000, s. 96 – 120; TÝŽ, *Fr. L. Rieger a česká společnost 2. poloviny 19. století*, V2, 2003, s. 78 - 83. U příležitosti stého výročí Riegerova úmrtí se konala vědecká konference v Turnově v roce 2003 s názvem **F. L. Rieger a česká společnost 2. poloviny 19. století**. S příspěvky zde vystoupili např. R. SAK (příspěvek *Rieger – konzervativec nebo liberál?*), Vratislav DOUBEK (příspěvek *Rakouská*

neunikl pozornosti historiků, ať již jako šlechtic,¹³ nebo jako vůdčí osobnost české konzervativní šlechty.¹⁴

Společným jmenovatelem obou mužů je tedy politická sféra 2. poloviny 19. století, jejímž obecným dějinám byla v historiografii věnována velká pozornost.¹⁵

politika F. L. Riegera a Rusko), Milan HLAVAČKA (příspěvek *F. L. Rieger a kníže Jiří Kristián Lobkowitz*), Jaroslava HONCOVÁ (příspěvek *Palacký a Rieger v Říčanech za prusko-rakouské války v roce 1866*), Bohumil JIROUŠEK (příspěvek *František Ladislav Rieger v české historiografii* – spoluautor Josef BLÜML), Milada SEKYRKOVÁ (příspěvek *F.L.Rieger a spolková činnost*), Luboš VELEK (příspěvek *Český klub na říšské radě 1879-1891*). Přednesené referáty a diskusní příspěvky jsou publikovány jako supplementum č. 8 sborníku *Z Českého ráje a Podkrkonoší*.

¹³ Zejména v genealogických publikacích jako Josef HOLEČEK, *Česká šlechta*, Praha 1998; Antonín MARKUS, *Rod knížat ze Schwarzenbergu*, in: *Schwarzenberská ročenka 1935*, s. 25 – 85; Petr MAŠEK, *Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*, Praha 1999.

¹⁴ Jeho politické činnosti se věnuje Libor TOMÁŠEK, *Karel III. ze Schwarzenbergu. K politické činnosti české šlechty v šedesátých letech 19. století*, Jihočeský sborník historický 63, 1994, s. 101 – 114; R. SAK, *Schwarzenbergové – sblížení s národem*, Rozeta 1, s. 42 - 43. Karel III. ze Schwarzenbergu jako představitel historické šlechty srov. Zdeněk BEZECNÝ, *Příliš uzavřená společnost. Orličtí Schwarzenbergové a šlechtická společnost v Čechách v druhé polovině 19. a na počátku 20. století*, České Budějovice 2005.

¹⁵ Politické dějiny měly dlouhou dobu v české historiografii stěžejní místo a zejména v 90. letech 20. století se historikové zabývali pěti tematickými okruhy: **1./ zrod a vývoj politických stran, politické stranictví a politická kultura** (např. Zdeněk ŠOLLE, *Století české politiky. Počátky moderní české politiky od Palackého a Havlíčka až po realisty Kaizla, Kramáře a Masaryka*, Praha 1998; Otto URBAN, *Česká společnost 1848-1918*, Praha 1982; Pavel MAREK, *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa 1861-1998*, Olomouc 2000; Jiří MALÍŘ, *Od spolku k moderním politickým stranám. Vývoj politických stran na Moravě v letech 1848-1914*, Brno 1996; *Politická a stavovská zemědělská hnutí ve 20.století*, Studie Slovákého muzea, Uherské Hradiště 2000; dějiny stran sociálně demokratického proudu reprezentuje monografie Zdeňka KÁRNÍKA, *Socialisté na rozcestí*, Praha 1998; O. URBAN, *Der böhmische Landtag*, in: *Die Habsburgermonarchie 1848-1918, Band VII: Verfassung und Parlamentarismus*, Wien 2000, s. 1991-2053, na které navazuje studie Jiřího MALÍŘE o moravském zemském sněmu a studie Dana GAWRECKÉHO o slezském zemském sněmu uveřejněné v prestižní řadě, kterou vydává Österreichische Kommission für die Geschichte der Habsburgermonarchie ve Vídni), **2./**

Avšak střetávání obou výše zmiňovaných skupin a jejich zástupců na politickém kolbišti 19. století na své úplné zdokumentování stále ještě čeká. Velkou měrou by k vyřešení této situace přispělo právě zpřístupnění a studium korespondence jejich jednotlivých představitelů¹⁶ a ostatních pramenů.

nacionalismus (např. Arnošt GELLNER, *Národy a nacionalismus*, Praha 1992; Miroslav HROCH, *V národním zájmu. Požadavky a cíle evropských národních hnutí devatenáctého století ve srovnávací perspektivě*, Praha 1999; TÝŽ, *Na prahu národní existence. Touha a skutečnost*, Praha 1999), **3./ česko-německé vztahy** (např. Miloslava MELANOVÁ, *Liberecká výstava 1906*, Liberec 1996; , **4./ Tomáš G. Masaryk a jeho vliv na českou společnost před první světovou válkou** (např. Vratislav DOUBEK, *T.G. Masaryk a česká slovanská politika 1882-1910*, Praha 1999) , **5./ habsburská tematika** (např. Jiří RAK – Vít VLNAS – Ivana ČORNEJOVÁ, *Ve stínu tvých křídel...Habsburkové v českých dějinách*, Praha 1995). Také jednotlivé události 19. století na sebe poutaly pozornost především v souvislosti s kulatými výročími srov. O. URBAN, *Kroměřížský sněm 1848-1849*, Praha 1998; Milan ŠTAIFF, *Revoluční léta 1848-1849 a české země*, Praha 1990.

¹⁶ Většina z nich je uložena jako součást osobních pozůstalostí v archivech.

2. POČÁTKY A DŮVODY SPOLUPRÁCE LIBERÁLNÍCH POLITIKŮ A KONZERVATIVNÍ ŠLECHTY

19. století má své kořeny ve velkých sociálních, kulturních i politických změnách, které proběhly v Evropě na přelomu 18. a 19. století. Tehdy se začala formovat česká národní identita, která vykristalizovala v české měšťanské politice 2. poloviny 19. století. Jejím typickým rysem je snaha o nově definované pojetí vlasti, požadavky o zlepšení stavu národního jazyka, ale i potřeba sociální emancipace českého etnika.¹⁷ Snaha o určité zlepšení postavení českého národa v rámci habsburské monarchie byla však přerušena událostmi revolučního roku 1848. Právě v tomto roce na politické scéně nechávají své první stopy některé osobnosti, které svou roli sehráli i v 2. polovině 19. století. Mezi ty nejdůležitější patří bezesporu František Ladislav Rieger, jeho budoucí tchán František Palacký, pražský soudní úředník Alois Pravoslav Trojan, odborník na agrární otázku František Augustin Brauner, pražský advokát Adolf Maria Pinkas a jiní.

Během 60. let 19. století vznikly v českém a německém liberálním prostředí dva naprosto odlišné politické programy, mezi nimiž se nepodařilo najít spojení.

První z nich se utvořil právě kolem osobností známých z revolučního roku 1848. Tito si dlouho ujasňovali vazby mezi národními a státoprávními požadavky a různými možnostmi federalizace habsburské monarchie. Sledovali stále důrazněji program státně politické svébytnosti Čech, resp. českých zemí. Tento víceméně vynucený posun od etnického k historickoprávnímu federalismu byl zřetelně formulován v četných projevech vůdčích českých politiků a zejména pak v Palackého článku *Idea státu rakouského*.¹⁸

Vůdčí představitelé německých liberálů, Franz Schmeykal, Eduard Herbst, Karl Giskra a jiní, však odmítali jakékoli historickoprávní či přirozenoprávní zdůvodnění svébytnosti českých zemí. Slovanské obyvatelstvo v Čechách a na Moravě bylo chápáno pouze jako kulturní společenství. Dorozumění mezi těmito dvěma proudy nebylo možné. Problémem při prosazování požadavků českých

¹⁷ Blíže k tématu např. M. HROCH, *Na prahu*; TÝŽ, *V národním zájmu*.

¹⁸ Zatímco v letech 1848 a 1849 byl Palacký zastáncem etnického federalismu, který by znamenal přestavbu monarchie na národnostním principu bez ohledu na historické území, později přešel k teorii federalismu historickoprávního.

liberálů byl špatně vytvořený volební systém, který měl neblahý dopad na další rozpory v česko-německých vztazích v 2. polovině 19. století. Podle příslušných volebních řádů bylo volební právo omezeno majetkovým a vzdělanostním censem a většině obyvatelstva přiznáno nebylo. Ani ti, kteří toto právo měli, netvořili jednotnou obec, protože samotné volby probíhaly v několika kuriích. Český sněm měl celkem 241 poslanců, z toho 5 tzv. virilistů (nevolených členů, kterými byli čeští biskupové a rektor pražské univerzity). Přibližně 30 % z tohoto počtu, tj. 70 mandátů, připadalo na první tzv. velkostatkářskou kurii, která byla výhradní doménou aristokracie. Ve zbývajících dvou kuriích, městské a venkovské, získali čeští a němečtí liberálové přibližně stejný počet míst a stáli tak vůči sobě v určité rovnováze. A zde nastal okamžik, kdy bylo jasné, že o tom, kdo bude mít sněmovní většinu a určovat směr zemské politiky, budou rozhodovat hlasy velkostatkářské kurie.

Porážka rakouské monarchie na severoitalských bojištích v létě 1859 ukázala, že éra tzv. bachovského absolutismu je u konce a přiměla tak císaře Františka Josefa I. k revizi vládní politiky 50. let 19. století. Nastávající šedesátá léta, měla být dobou, kdy politika, občanská i šlechtická, bude usilovat o obnovu bývalého postavení českého království v habsburské monarchii.

Na podzim roku 1859 probíhaly časté porady stavů českých, ale i stavů z ostatních částí říše. Právě během těchto porad se začal projevovat dvojitý proud v řadách české aristokracie. První byla tzv. historická neboli konzervativní šlechta, ve které hrál nejvýznamnější roli hrabě Jindřich Jaroslav Clam-Martinič, druhý proud, tzv. šlechta ústavověrná, pak vznikl kolem knížete Karla Augsperga. Jestliže ústavověrná šlechta navázala spojení s německými liberály, musela i šlechta historická hledat svého nového spojence. V tomto procesu sehrál důležitou roli hrabě Clam-Martinič. Ten navrhl založit přestavbu Rakouska na co nejširší zemské samosprávě. Zasazoval se na jednání rozšířené říšské rady o uplatnění „*teorie historicko-politických individualit*“. To v zásadě znamenalo, že každá země má své nezadatelné právo na zvláštní postavení, vyplývající z odlišnosti dějin, řeči a zvyků. Pro tento svůj názor získal podporu i v řadách panovníkovy sboru. Po vydání Říjnového diplomu roku 1860 byl však Clam-Martinič zklamán; za historicko-politickou individualitu zde byly uznány Uhry, o Čechách nepadlo ani slovo. Když ho maďarští konzervativci opustili, obával se osamoceního postavení historické šlechty,

a proto hledal nového spojence. Dne 4. 11. 1860 vyšlo senzační sdělení v deníku *Vaterland*, jehož byl spoluzakladatelem: „*Šlechta se chce sblížit s českými politiky.*“¹⁹

Občanští politikové v tu dobu politické dění pouze sledovali. Neměli ani možnost k němu zaujmout nějaké stanovisko. František Ladislav Rieger jako vůdčí osobnost českých liberálů pochopil, že konzervativní šlechtici, stejně jako občanští politikové shodně odmítají obnovu byrokratického centralismu a vidí těžiště státní moci v jednotlivých zemích. Přemýšlel, jak by program národní strany mohl přizpůsobit stanoviskům šlechty. „*Jestliže teorie historicko-politických individualit vede k přestavbě Rakouska, měl by být učiněn pokus, uvést ji v soulad s českým národním programem.*“²⁰

K prvnímu, ale neoficiálnímu, sblížení obou představitelů došlo 6. 1. 1861. Na to, že setkání dopadlo dobře, vzpomíná ve svých pamětech i V. V. Tomek: „*Dorozumění mezi oběma stranami docílilo se snáz, než bych byl myslil.*“²¹ Clam-Martinic se zavázal podporovat české národní vztahy, Rieger pak stavovskou zemskou autonomii. Za necelé dva týdny toto spojenectví svým souhlasem schválili přední mluvčí české politiky. Byla tím tak navázána spolupráce, která ovlivňovala politickou situaci v zemi mnoho dalších let.

2.1. Léta 1861 až 1870

Konzervativní šlechta brzy začala poskytovat podporu českým národním snahám. V březnu 1861 byl hrabě Clam-Martinic zvolen předsedou muzejního výboru, jeho místopředsedou pak Karel III. ze Schwarzenberga. Členy se stali i někteří jiní čeští šlechtici jako hrabě Jan Harrach a baron Robert Hildprandt, zejména kvůli svému národnímu cítění. Spolupráce se projevila také v činnosti Vlastenecko-hospodářské společnosti a ve spolku pro založení Národního divadla. Podpora se však neomezila jen na kulturní oblast, především šlo o spojení politické, které se mělo zabývat otázkou blížících se voleb a činnosti českého zemského sněmu. Karel III. ze Schwarzenberga prosazoval, aby se do volebního programu šlechty promítl jistý

¹⁹ R. SAK, *Rieger*, s.131.

²⁰ TAMTÉŽ, s.132.

²¹ K. KAZBUNDA, *Kolem dubnového sněmu r. 1867*, ČČH 38, 1932, s.320.

národní akcent: "...česká šlechta naplní své poslání a získá sama moci jen tenkrát, bude-li za ní státí národ a ona za národem a společně pracovati k dobrému cíli".²²

Čeští liberálové pokračovali v prosazování svých zájmů pod záštitou konzervativních pánů. V lednu 1862 se konala valná schůze Sboru pro zřízení Národního divadla. Občanští představitelé se na ní snažili prosadit do čelních pozic sboru české šlechty. Rieger navrhl za předsedu hraběte Karla Schwarzenberga, za jednatele hraběte Jana Harracha a za člena výboru knížete Jiřího Lobkovice. Návrh byl přijat a volba proběhla úspěšně.²³

Český zemský sněm se sešel po dvouleté přestávce 8. 1. 1863. Jeho politické složení bylo tentokrát mnohem vyhraněnější. Čeští poslanci, hlavně František Palacký, zde vystoupili s návrhem na změnu volebního řádu, který neodpovídal reálným poměrům v zemi, čímž Čechy znevýhodňoval. Průměrná daňová poplatnost převážně českých okresů byla vyšší, tj. česká společnost nemohla být pokládána za nerovnocennou. V očích českých liberálů tak byla dvoutřetinová většina země nejen z hlediska počtu obyvatel, nýbrž také z hlediska majetkového, formálně i fakticky degradována na třetinovou menšinu.²⁴ To se setkalo s velkým odporem německých liberálů. Hrabě Clam-Martinic proto navrhl zvláštní adresu císaři, kolem které se rozpoutala živá diskuse a v následném hlasování se podařilo českým poslancům a konzervativní šlechtě vytvořit většinu, Němce přehlasovat a po uzavření sněmu 23. 3. 1863 předat adresu do Vídně. To byl také poslední politický čin českého sněmu před událostmi léta 1866.

Během 1. poloviny 60. let 19. století se začala také zhoršovat zahraničně-politická situace habsburské monarchie. Od roku 1863 se ochladily prusko-rakouské vztahy. Společná vítězství ve válce o Šlesvicko a Holštýnsko v roce 1864 nepřinesla řešení, ale ještě situaci zkomplikovala. V roce 1866 se znovu objevila italská a německá otázka. Ta si vyžádala vojenské řešení. Zatímco v Itálii dokázalo Rakousko úspěšně vzdorovat, na severu stálo proti mnohem nebezpečnějšímu protivníkovi. Pruská vojska pod vedením premiéra Otto von Bismarcka a šéfa generálního štábu Helmutha von Moltke překročila ve třech proudech na saských a slezských hranicích hory a po dílčích bojích u Jičina, Trutnova a Náchoda obsadila během několika dnů

²² K. KAZBUNDA, *Kolem dubnového sněmu r. 1867*, ČČH 38, 1932, s.320.

²³ L. TOMÁŠEK, *Karel III. Schwarzenberg*, s.104.

²⁴ O. URBAN, *Česká společnost*, s.174 - 176.

na konci června 1866 podhůří severních a východních Čech. Po rozhodující bitvě u Hradce Králové 3. 7. 1866 pruská vojska rychle obsadila většinu Moravy a Čech. Tím donutila rakouskou stranu k příměří v Mikulově dne 26. 7. 1866. V srpnu 1866 byl v Praze uzavřen mír, habsburská monarchie se tím vzdala Benátska ve prospěch Itálie, ale především souhlasila s rozpadem dosavadního Německého spolku a zavazovala se také napříště nezasahovat do německých záležitostí.

Vytlačení Rakouska z Německa znamenalo také přerušení vztahů českých zemí s Německem. To bylo v Čechách přijato jako určitá náhrada za válečné útrapy. Také se zde objevilo očekávání, že v poválečné politické rekonstrukci monarchie se ve větší míře uplatní její mnohonárodnostní ráz a skutečnost, že Rakousko přestalo být "německým státem". Tomu se ovšem bránili němčtí liberálové v českých a rakouských zemích, kteří se sice vzdali velkorakouských idejí, ale o to více se chtěli uplatnit ve zmenšeném neuherském Rakousku. Vojenská porážka Rakouska také urychlila řešení ústavní krize. Nejjednodušší cestou, za velkého přispění nového ministra zahraničí hraběte Ferdinanda Beusta, byla na přelomu roku 1866 a 1867 říše císařsko-královským řezem přetvořena na dualistické rakousko-uherské soustátí. To znamenalo, že v souladu s požadavky většiny uherského sněmu byla obnovena uherská státní svébytnost se všemi odpovídajícími právními důsledky. Podstata kompromisu byla ta, že uherské království ze své vlastní vůle a rozhodnutí postupovalo některé kompetence společným říšským orgánům. Tím se zrodila rakousko-uherská monarchie.

Podobně jako Maďaři chtěli jednat také čeští politici. Ti viděli skryté nebezpečí rakousko-uherského vyrovnání v tom, že by mohlo zablokovat jejich snahy o federalizaci a znesnadnit podobné vyrovnání mezi českými zeměmi a panovníkem. Již na jaře 1865, kdy se začaly objevovat první snahy o rakousko-uherské vyrovnání, vystoupil František Palacký k obsáhlému zdůvodnění federalistické ideje rakouského státu. V dubnu a květnu pak deník *Národ* uveřejnil jeho osm článků, které později vyšly pod názvem *Idea státu rakouského*.²⁵ Dalším dokumentem, který měl být předložen císaři jako politický program českých politiků, byl tzv. Pamětní list ze dne 11. 7. 1865, sepsaný Riegerem a podepsaný 66 poslanci českého sněmu. Hlavní motivace k sepsání tohoto listu spočívala v tom, aby česká otázka byla v očích koruny položena na stejnou úroveň jako otázka uherská. Tento pokus však skončil

²⁵ Srov. poznámka č. 18.

neúspěchem, a to velmi podivným.²⁶ Již v době, kdy probíhala jednání o prusko-rakouském příměří, chtěli čeští liberálové jednat o podobném vyrovnání jako Maďaři. Státní ministr však tento program českých politiků z července 1866 odmítl a vhodnou záminkou mu k tomu byla nepřítomnost české šlechty na jednání ve Vídni. Ta svou nepřítomnost omlouvala hospodářskými těžkostmi, obsazením země Pruskem a také nevhodností jednat v době, která byla pro říši mimořádně složitá. Navíc navrhovala počkat s politickou činností až po uzavření míru a zahájení sněmu.²⁷ K aktivizaci šlechty došlo až na podzim roku 1866. Jednání zemského sněmu navázalo na dříve požadovanou revizi volebního řádu a šlechta se tehdy připojila k vystoupení proti dualismu. Celé jednání sněmu bylo charakterizováno především vnitřními roztržkami uvnitř šlechtické strany. Sněm byl ukončen v prosinci.

Dualistické uspořádání říše měla sankcionovat říšská rada, k jejímuž naplnění byly vypsány nové zemské volby. Ministr Beust, jenž byl císařem pověřen k provedení této změny, hodlal především další liberalizací uspokojit Němce a zemskými sněmy se vůbec nezabýval, a při jejich případném odporu a revoltě byl rozhodnut je i rozpustit. Na českém sněmu, zahájeném 18. 2. 1867, byl Beustův návrh přečten a postoupen výboru k projednání. Jeho předsedou byl zvolen Karel III. ze Schwarzenberga, který s ním nesouhlasil, a postavil se proti volbě do říšské rady. Vyjádřil tím stanovisko historické šlechty. Na jednání sněmu dne 25. 2. 1867 byla opět zdůrazňována rovnoprávnost postavení Uher a Čech a volba do říšské rady odmítnuta. Patentem z 26. 2. 1867 Ferdinand Beust český sněm rozpustil a vypsál nové volby. K prosazení svých plánů ovšem potřeboval vytvořit centralistickou většinu a to se mohlo podařit pouze změněním poměru sil mezi šlechtickými poslanci. Počátkem března oznamoval Jiří Lobkovic, že hlasy vysoké šlechty jsou zajištěny. Otázka však visela nad příslušníky nižší a střední šlechty a toho si byl Beust velmi dobře vědom. Neváhal proto použít všechny prostředky, které umožňoval volební řád, aby zajistil většinu ústavověrné šlechtě. Přes všechny zdařilé akce, které použila konzervativní šlechta, se podařilo ústavověrné šlechtě získat většinu.

²⁶ Na radu hraběte Belcrediho, který z jejich rukou Pamětní spis přijal, upustili od vyslání deputace a spokojili se se slibem, že Belcredi sám spis císaři předá. Tento Pamětní spis však byl pak po desetiletích nalezen v archivech s panovníkovou vlastnoruční poznámkou „ad acta“.

Čeští poslanci reagovali na výsledky voleb ve velkostatkářské kurii zcela podle zásad spojenectví a rozhodli se ze sněmu odejít. Jménem 88 českých poslanců zde 13. 4. 1867 František Ladislav Rieger přečetl protest, ve kterém byly shrnuty zásady české státoprávní politiky a vytčeny hlavní námitky vůči postupu vlády. Potom poslanci sněmovnu opustili a přešli do totální pasivní rezistence jak vůči říšské radě, tak vůči sněmu.

Období parlamentní pasivity mělo být nahrazeno “demonstrativní parlamentní aktivitou”. Jako odvetu za porážku ve volbách se historická šlechta rozhodla více podporovat české národní snahy, což se projevilo například při stavbě Národního divadla.

2.2. Léta 1870 až 1891

Jmenování nové vlády Alfreda Potockého a jeho snahy obnovit jednání s českou opozicí znovu aktivizovaly i šlechtu. Konaly se časté porady českých politiků a aristokratické strany. Při jednáních s Potockým ve dnech 17. a 18. května 1868 vystupovali spojenci v duchu svých programů²⁸ a přesvědčili ho, že ze svých pozic neustoupí. V červenci nechal Potocki pod vlivem mezinárodní situace (prusko-francouzská válka) rozpustit český sněm a vypsat nové volby, v nichž zvítězili čeští liberálové a konzervativní šlechta. Po volbách byl 30. 8. zahájen nový sněm, na kterém byla přečtena žádost panovníka, aby nejdříve provedl volbu do říšské rady. O tomto požadavku šlechta věděla již 26. 8. a hned poté vystoupili čeští liberálové a aristokraté se svými státoprávními ohrazeními (v podstatě jen zopakovali své programy – Ohrazení z 5. 4. 1861 a Deklaraci z 22. 8. 1868). Poté byl sestaven výbor, který by vypracoval adresu panovníkovi. Tato byla sněmem projednána a přijata většinou členů. Následovalo zvolení deputace, jejímiž členy byli Palacký, Rieger, Clam-Martinič, Lobkovic, Karel III. ze Schwarzenberga, Josef Adolf Schwarzenberg, Lev Thun, Thurn-Taxis, která ji odevzdala císaři. Císař opět vyzval český sněm k volbě do říšské rady. Ale protože většina poslanců trvala na svých požadavcích, vypsal císař v Čechách do říšské rady přímé volby.

Po jmenování vlády hraběte Karla Hohenwarta v únoru 1871 byla jednání mezi Prahou a Vídní obnovena. Na sněmu, který se sešel 14. 9. 1871, oznámil nově

²⁷ L. TOMÁŠEK, *Karel Schwarzenberg*, s.106.

²⁸ Programu Ohrazení a Deklarace.

jmenovaný místodržitel hrabě Bohuslav Chotek jmenování knížete Jiřího Lobkovice nejvyšším maršálkem a přečetl císařský reskript z 12. 9., ve kterém František Josef I. projevil svůj souhlas s vyrovnáním. Do 10. 10. 1871 byla vypracována adresa císaři, která obsahovala návrhy na řešení státoprávních otázek (fundamentální články),²⁹ zákona o ochraně národností a stanoviska k novému volebnímu řádu. Ta byla 9. 10. schválena sněmem. Proti předloženým požadavkům vystoupila celá řada odpůrců, proto ve Vídni zaveleli k ústupu. Císař odpověděl reskriptem, ve kterém vázal zamýšlené změny na vstup českých poslanců do říšské rady. Hohenwart povolal do Vídně Riegra a Clam-Martinice, kteří mu předložili spis, kterým protestovali proti zrušení dohod. Ještě téhož dne podal Hohenwart demisi, což znamenalo konec možného česko-rakouského vyrovnání. K projednání císařského reskriptu z 30. 10., ve kterém císař veřejně odmítl české vyrovnání a opět vyzval k volbě do říšské rady, se sešel 4. 11. český sněm. Výsledkem jednání bylo opětovné potvrzení státoprávních požadavků a odmítnutí voleb. Tento zemský sněm byl ukončen 8. 11. 1871 a tím také skončila další neúspěšná kapitola v českých národních dějinách.

Nová vláda knížete Adolfa Augsperga zahájila následně pacifikaci Čech, která se projevila v nátlaku na tisk, výměnu okresních hejtmanů a dalších úředníků. 13. 3. 1872 byl rozpuštěn zemský sněm a vypsány nové volby. Jejich výsledky dopadly jasně v neprospěch konzervativní šlechty. Čeští poslanci, kteří zůstávali v pasivní rezistenci na sněm vůbec nevzkročili.

Zdlouhavý proces přechodu habsburské monarchie z absolutistického státu v konstituční monarchii byl ukončen tzv. dubnovou ústavou z roku 1873, a to tak, že se do říšské rady volilo nadále přímo a nikoli prostřednictvím zemských sněmů. Přímé volby do říšské rady se konaly v roce 1873 a čeští liberálové tehdy uvedli na svých kandidátkách i předáky konzervativní šlechty: Clam-Martinice, Jiřího Lobkvice a Karla III. ze Schwarzenberga, kteří byli skutečně zvoleni, přestože šlechtická strana volby plně ignorovala.

Od roku 1871 - 1878 určovali vládní politiku němečtí liberálové, protože čeští zůstali v pasivní rezistenci a odmítli účast na říšské radě i českém sněmu. Mezi občanskými politiky se zmiňovala "občanská válka"³⁰ až do roku 1878, kdy se poměry

²⁹ Tj. vlastní vyrovnávací zákon.

³⁰ Česká měšťanská politika měla od roku 1848 jednotný základní program, ale různé proudy, které se lišily v jeho výkladu a prosazování. Národní strana se utvořila kolem Palackého,

trochu uklidnily pod vlivem nových událostí. Stabilizace evropských poměrů v roce 1878 ukázala nereálnost snah o revizi rakouských ústavních poměrů, ale současně také vládní krize, vyvolaná odporem německých liberálů vůči zahraničněpolitické orientaci monarchie na Balkán a okupaci Bosny a Hercegoviny, otevírala možnost revidovat praktickou vládní politiku. Před sněmovními volbami v září 1878 se obě české strany dohodly na vytvoření koalice v rámci tzv. státoprávního klubu a dohodli se za jakých podmínek jsou ochotny vstoupit do sněmu. Podle předcházejících dohod bylo poté ve volbách zvoleno 69 staročeských a 14 mladočeských poslanců, kteří také 24. 9. 1878 do sněmu vstoupili. Změny ve svých postojích vůči sněmu vysvětlili ve zvláštním Osvědčení – trvali i nadále na svých požadavcích, ale chtěli se domluvit se svými německými kolegy a proto se na sněm dostavili. Sněm, který měl nadále ústavověrnou většinu, vzal prohlášení mlčky najevo. To byl nový a neobvyklý krok, protože české občanské strany poprvé vstupovaly do sněmu bez ohledu na svého koaličního partnera z řad historické šlechty. V létě 1879 si začali čeští liberálové po parlamentních volbách také upravovat cestu do říšské rady. 13. 8. 1879 byla jmenována nová rakouská vláda, ve které byl ministrem bez přímého pověření, ale de facto pro české záležitosti, jmenován Alois Pražák, bylo o věcech rozhodnuto. Bez slávy, ale i bez pohrdání přišli čeští poslanci po 16 letech opět do Vídně. Tak jako v českém sněmu zde přednesli své Ohražení, ve kterém potvrdili svou ochotu k jednání, ale nevzdávali se svých zásad a státoprávního programu. V říšské radě se vytvořila pro české liberály příznivá politická konstalace.

Poslanci z Čech a Moravy vytvořili společný český klub, který sdružoval občanské poslance i některé konzervativní šlechtice v čele s Jaroslavem Clam-Martinicem, Jiřím Lobkovicem, Adolfem Schwarzenbergem a Edbergem Belcredim. Český klub, vedený hrabětem Clam-Martinicem a Františkem Ladislavem Riegerem opustil taktiku „všechno nebo nic“ a vydal se na složitější cestu postupného dobývání. Cestou speciálního zákonodárství a vládních nařízení se podařilo dosáhnout mnoha nezanedbatelných změn. 17. 11. 1879 byla vládě předložena čtyři memoranda, která obsahovala požadavky na provedení jazykové rovnoprávnosti na úřadech a ve školách, která byla v následujících letech splněna.

Riegera a Braunerem (staročeši) jako volné sdružení stoupenců českého národně emancipačního programu. Oproti tomu se v roce 1874 utvořila Národní strana svobodomyšlná jako samostatné politické hnutí (mladočeši).

Výsledky těchto českých aktivit vyvolávaly obavy německých liberálů, kteří ztratili ve volbách do českého sněmu v červnu 1883 převahu. Po 13 letech zde v kurii velkostatku zvítězila historická šlechta a tím měla česká státoprávní koalice převahu nejen ve Vídni, ale i Praze. Díky těmto událostem došlo k přetvoření jejich politiky v Čechách; v polovině 80. let přišli s koncepcí uzavřeného jazykového území, která ale byla odmítnuta. Němečtí poslanci poté napodobili české poslance a odmítli se zúčastnit dalších sněmovních jednání.

Krizi prodělala také česká liberální politika, která byla koncem 80. let již méně aktivní a nepřinášela mnoho výsledků. To znovu oživilo mladočeskou kritiku. Po volbách do českého sněmu v létě 1889 se stali nepodcenitelnou menšinou. Vedle 55 českých poslanců vstoupilo do sněmu také 42 mladočechů, kteří začali provozovat svou vlastní politiku.

V roce 1890 se vláda Eduarda Taafa pokusila krizi vnitřní politiky (konflikt mezi staročechy a mladočechy a konflikt česko-německý) vyřešit. Pozvala proto na jednání do Vídně ve dnech 4. až 19. 1. představitele čtyř hlavních politických stran,³¹ kteří došli k společným závěrům označovaným jako vídeňské punktace.³² Ty byly zveřejněny 27. 8. 1890 a poté schváleny poslaneckými kluby všech jednajících stran. Pouze u mladočechů se setkaly s určitými rozpaky, a proto, když byly německou stranou oslavovány jako vítězství německé věci a překonání federalismu, odsoudili je jako útok na celistvost českého království. S podporou veřejného mínění zahájili poté na sněmu v květnu 1890 útok proti těmto ujednáním a podařilo se jim získat na svou stranu i řadu staročeských příznivců. Od toho byl již jen krok k další události, kterou byla porážka staročechů v nových volbách do říšské rady v březnu 1891. Staročesi hledali nové východisko z této situace, některé body vídeňských jednání byly ještě v 2. polovině roku 1890 a na počátku roku 1891 realizovány (mj. rozdělení zemské školní a zemědělské rady), ale pro rostoucí odpor, vrcholící mladočeskou násilnou obstrukcí 17. 5. 1891 na českém sněmu, bylo jejich další naplňování v původním rozsahu znemožněno. Sama vláda od nich také v tichosti odstoupila.

³¹ obě strany velkostatkářské kurie - německé liberály a staročechy.

³² 11 bodů - např. rozdělení zemské školní rady na českou a německou sekci, zásady pro zřizování menšinových škol, rozdělení liberecké a pražské Obchodní a Živnostenské komory, revidování volebního řádu do těchto komor, vytčení hranic soudních okresů, tak, aby vyhovovaly co nejvíce požadavkům jednojazyčnosti.

Tímto aktem skončila staročeská etapa české politiky 19. století. Mladočeši sice získali roku 1891 v říšské radě a roku 1895 na zemském sněmu vedoucí postavení, ale doba jednotné národní politiky riegerovského typu byla pryč.

Historická šlechta ztrácela po roce 1890 své postavení, které měla v době spolupráce se staročechy. Nadále jí však kuriový systém zaručoval jistý vliv a řada jejích příslušníků byla členy panské sněmovny do říšské rady. Chyběla jí však vůdčí osobnost jako byl Clam-Martinic, který v roce 1887 zemřel. K jejím význačnějším představitelům nadále patřil Jiří Lobkovic, nově pak Karel IV. ze Schwarzenbergu a hrabě Karel Buquoy. Jako již tradičně zůstávala nadále umírněně federalistická a rozhodně monarchistická a loajálně dynastická.

V období formování masových politických stran, postupujících hospodářských a sociálních změn, duchovního kvasu a nástupu kulturní a politické moderny na sklonku 19. století vznikaly předpoklady k utváření zcela nového systému skutečné politické plurality.

3. VZTAH FRANTIŠKA LADISLAVA RIEGERA S KARLEM III. ZE SCHWARZENBERGU NA POZADÍ KORESPONDENCE

Předmětem mého bádání se stala korespondence, uložená v rodinném archivu Schwarzenbergů a v osobní pozůstalosti Karla Schwarzenberga. Jedná se tedy o dopisy psané Františkem Ladislavem Riegerem knížeti ze Schwarzenbergu. Na základě jejího studia bych se pokusila, alespoň částečně, určit vztah, jaký mezi sebou tito dva velikáni české politiky konce 19. století měli. Vyzdvihnout to, co pro ně bylo natolik významné, aby spolu vedli korespondenci. Pochopit tento vztah plně však vyžaduje značné rozšíření pramenné základny, zejména o dopisy zasláné Karlem III. Schwarzenbergem Františku Ladislavu Riegerovi.

František Ladislav Rieger a Karel Schwarzenberg se narodili přibližně ve stejné době, vyrůstali však v odlišných společenských i majetkových poměrech. Rieger byl syn mlynáře, Karel Schwarzenberg syn šlechtice. Oba měli svou budoucí kariéru přizpůsobit přání svých otců. František měl pokračovat v hospodaření na mlýně v Semilech a Karel se měl stát hospodářem na svém panství a státníkem, nikoli jak bylo v Schwarzenberském rodě tradicí vojákem. Jeho otec vyslovil své přání: „...*státníků je nám třeba víc než generálů, třeba mužů, by vlasti pomáhali,...* na tomto poli si může získat velkých zásluh.“³³ Oba však přání svých otců neuposlechli. Zde je možné nalézt jeden ze společných rysů v chování a povaze obou mužů.

Rieger se rozhodl pro studia v Praze a důležitým mezníkem v jeho životě byl rok 1848, kdy se dostává na přední místo v české politice. Po neúspěchu revolučního hnutí se v 50. letech držel v pozadí. Z něho vyšel na počátku let šedesátých, které byly z hlediska politiky nejdůležitějším obdobím 2. poloviny 19. století.

Karel se navzdory otcovu přání rozhodl pro vstup do armády. V roce 1846 se stal podporučíkem dragounů. Ve své vojenské úspěšné kariéře pokračoval až do roku 1856, kdy se vzdal aktivní činnosti v armádě a převzal správu orlického panství, jež přešla po smrti jeho otce plně do jeho rukou. Bylo stavovskou tradicí, že český aristokrat vystupoval jako politický reprezentant království, a tak se i Karel III. vydal na tuto cestu.

³³ L.TOMÁŠEK, *Karel III.*, s.101.

Společně se oba muži setkali právě na počátku 60. let, kdy došlo ke sblížení českých občanských politiků a konzervativních šlechticů. Česká měšťanská společnost tehdy měla svou jasnou představu o českém šlechtici. Ten se měl vyznačovat především neohroženým vlasteneckým citem, který projevoval veřejným užíváním českého jazyka a podporou vlasteneckých podniků jako bylo České muzeum, Národní divadlo a Matice česká. Žádoucí byl i jeho zájem o chudinskou péči, podporu umění a „*povznesení orby*“.³⁴ To všechno Karel Schwarzenberg splňoval. V roce 1861 se stal místopředsedou muzejního výboru a předsedou Vlastenecko-hospodářské společnosti, v roce 1862 pak předsedou Sboru pro zřízení Národního divadla.³⁵ Český jazyk používal v běžném životě i na politických jednáních. Do historie se zapsaly jeho dva výroky: „*Čechové, nyní jsme vaši na život a na smrt! Tato porážka má dobrou stránku, že národ český má zase svoji šlechtu.*“ (jaro 1867 po prohraných volbách do zemského sněmu)³⁶ a ještě slavnější: „*Osvědčujeme, pánové, že chceme hájiti práva tohoto a chrániti je budeme, seč nám síly stačí až do těch hrdel a statků.*“³⁷ (pronesl v projevu 8. 11. 1871, kterým odmítl panovníkův reskript z 30. 10. 1871).

Karel tedy splňoval požadavky české měšťanské společnosti na „pravého kavalíra“,³⁸ a proto když byla navázána spolupráce mezi Clam-Martiničem a Riegerem, nic nebránilo tomu, aby byla navázána i spolupráce Františka Ladislava Riegera a Karla III. ze Schwarzenbergu.

Dopisy Františka Ladislava Riegera je možné rozdělit do dvou hlavních skupin. První jsou dopisy s obsahem soukromého charakteru, a druhá skupina dopisů se týká veřejné a politické činnosti obou mužů. V některých dopisech dochází k prolínání obou těchto typů.

³⁴ Jak se vyvíjel pohled moderní společnosti na šlechtu srov. J. RAK, *Bývali Čechové*, Praha 1994, s. 67 - 81.

³⁵ L. TOMÁŠEK, *Karel III.*, s.106.

³⁶ K. KAZBUNDA, *Kolem dubnového sněmu*, s. 319.

³⁷ O. URBAN, *Česká společnost*, s. 257.

³⁸ Z. BEZECNÝ, *Příliš uzavřená společnost*, s. 6.

Dopisy soukromého charakteru

Kromě blahopřání ke dvěma Riegerovým výročím (dopis XVII. a XVIII.) vystupuje Rieger v záležitostech soukromého charakteru nejčastěji jako prostředník mezi další osobou a Schwarzenbergem. Obraceli se na něj lidé, kteří jeho prostřednictvím žádali o přimluvu u Karla Schwarzenberga, a to zřejmě z důvodů, že si ho netroufali žádat přímo, jelikož byl jako příslušník vysoké aristokracie v jejich očích osobou velké důležitosti, čímž vznikaly obavy, že by jejich přání nemusel vyhovět. Ještě v 19. století panovalo v široké veřejnosti přesvědčení, že šlechta je vrstvou nadřazenou nad obyčejný lid.³⁹ Při svých žádostech využívali Riegera právě jako prostředníka, jakéhosi „orodovníka“. Ve veřejném povědomí zřejmě panoval názor, že spolu udržovali kontakt nejen co se týká politické činnosti, ale i soukromého charakteru.

Jak ukázalo studium korespondence, Karel Schwarzenberg a František Ladislav Rieger byli sice kolegové co se týká politické činnosti, jistě si sebe navzájem vážili jako lidí vzdělaných a schopných, ale že by mezi nimi vzniklo nějaké bližší přátelství se usuzovat nedá. V žádném z dopisů nebyla nalezena zmínka o vnitřních pocitech, které by se dali pokládat za důkaz takového přátelství. I když mají dopisy jistý nádech, který by se dal alespoň zčásti pokládat za přátelský, nesmíme však zapomenout, že 19. století, bylo ještě dobou, kdy lidé dodržovali jisté morální zásady, zakořeněné v nich zvláště náboženskou výchovou, a to v případě těchto dvou mužů platí obzvlášť (oba byli vychováni v silně katolickém prostředí a byli jím ovlivněni). K domněnce, že spolu nenavázali žádný bližší vztah mne vede i poznatek, že po roce 1891, kdy Rieger odešel z veřejného politického života, jejich korespondence téměř ustala a omezila se pouze na blahopřání zaslané Riegerovi u příležitosti padesátiletého výročí získání doktorátu a k osmdesátým narozeninám, jež měly ale zcela formální charakter. Ze strany Františka Ladislava Riegera by snad bylo možné mluvit o jistém přátelštějším chování ke Karlovi III. ze Schwarzenberga, ale do jaké míry bylo opětováno by osvětlilo studium korespondence opačného charakteru (Karla III. ze Schwarzenbergu Františku Ladislavu Riegerovi). V této souvislosti se nabízí ještě jedna připomínka o vztahu Riegera ke šlechtě vůbec; Rieger byl dokonce pro svou náklonnost k této vrstvě společnosti nařčen, že se jí „vtírá do přízně“.⁴⁰

³⁹ Z. BEZECNÝ, *Příliš uzavřená společnost*, s. 24.

⁴⁰ Z toho jej obvinil Jan Neruda; blíže R. SAK, *Rieger*, s.146.

Jedním z dalších okamžiků, kdy Rieger vystoupil jako prostředník žádosti, je záležitost týkající se založení mateřské školky, a to Riegerovou ženou Marií (dopis VII.). Tato událost by mohla svědčit o užším vztahu Riegera a Schwarzenberga, ale nemusí to být nutně pravda. Riegerova manželka se skrze svého chotě snažila požádat o službu matku Karla Schwarzenberga; šlo o možnost najít vhodné prostory, kterých se nedostávalo, a zřídit opatrovnu pro děti z chudých pražských rodin. A tak Marie Riegerová navrhla, že by se opatrovna mohla zřídit právě v pražském domě Karlovy matky. Tady by se mohla nabízet myšlenka, že Rieger měl se Schwarzenbergem natolik dobré vztahy, aby ten tuto žádost přetlumočil matce a zasadil se o její kladné vyřízení. Musíme si však uvědomit, že zájem o chudinskou péči a charitativní činnost byla jednou z tradičních povinností šlechty a od šlechtice se přímo žádalo, aby projevoval v tomto směru upřímný zájem.⁴¹

Že ani osoba Riegerova nebyla zárukou ke kladnému vyřízení žádosti svědčí odmítavé stanovisko Karla ze Swarzenbergu (dopis II.) k žádosti redaktora Národa Ignáce Schika, aby byl kmotrem jemu i jeho dětem při křtu v době, kdy přestupoval z židovské na katolickou víru (dopis I.).

Jako prostředník Rieger ještě vystupuje v případě žádosti pátera Štěpána Sovy, jenž se uchází o místo kaplana na Orlíce (dopis VI.) a v případě stavitele Redlicha, který prosí o spolupráci při stavbě železnice mezi Táborem a Pískem (dopis XV.).

Dopisy veřejno – politického charakteru

Počet dopisů veřejno-politického charakteru značně převyšuje korespondenci soukromou. Na první pohled je tedy jasné, že hlavní byl vztah Riegera se Schwarzenbergem na poli politickém. V rámci této skupiny se mohou ještě rozlišit dopisy, týkající se událostí, které měly vliv v celoříšském měřítku, a událostí, které zůstávaly více či méně záležitostmi českého formátu.

Díky poznatkům v kapitole o vzájemné spolupráci občanských politiků a konzervativních šlechticů je možné konstatovat, že Rieger a Schwarzenberg měli společné politické a kulturní zájmy a názory. Jasným znakem, že si česká historická šlechta stejně jako občanští politikové zvolila za svůj politický program pozdvižení svého národa, je myšlenka Karla III. ze Schwarzenberga: „*Kde se šlechta zpronevěří*

⁴¹ Z. BEZECNÝ, *Příliš uzavřená společnost*, s. 6.

*dějinám, kde již nestojí uprostřed národa, kde nemá kořeny v něm, tam musí ztrácet půdu jako strom s podlomenými kořeny při prvním závanu větru.*⁴²

Silné národní cítění je pro oba muže důležité a společné, jinak by nebylo možné, aby Rieger Schwarzenbergovi psal: „...bojím se, aby místo nebylo uděleno protekcemi,...některému Němci nepřátelskému naší národnosti.“ (dopis I.) nebo „připomínám, že Němci v té krajině zřídili Kindergarten se směrem nenáboženským – a germanizujícím – kvůli němuž třeba použít odpor.“ (dopis VII.).

O upřímnosti snahy Karla Schwarzenberga o sblížení s českou liberální politikou pak svědčí fakt, že ho Rieger oslovuje „... abych Vaší Jasnosti co věrnému stoupenci strany národní a většiny poslanců českých...“ (dopis XIV.).

Důležitý okamžik, kdy mohl zavládnout mezi oběma muži “nepřátelský duch”, by bylo možné najít v události, jež se týkala pokusu o česko-rakouské vyrovnání v srpnu 1866. Tehdy poslal Rieger Schwarzenbergovi dokonce dva dopisy (dopis III. a IV.), jež ho informovaly o tom, že Palacký, Rieger a jiní byli vyzváni Janem Skrejšovským k jednání do Vídně. Tam podle něj tehdy panovalo “příznivé podnebí” k vyjednávání o možnosti česko-rakouského vyrovnání. Představitelé konzervativní šlechty byli Skrejšovským také pozváni. Výše jmenovaní občanští představitelé jim měli toto pozvání tlumočit. Jak se ukázalo při studiu tohoto problému, nezůstalo pouze u písemného vzkazu, ale Palacký a Rieger se dokonce na cestě do Vídně zastavili na Orlíku a tlumočili pozvání osobně.⁴³ Šlechtici ovšem na toto jednání nedorazili. Za jejich nepřítomnost však také jistě mohl fakt, že nebyli do Vídně pozváni jménem panovníkovým, ale jménem Skrejšovského. Na tomto případě je možné ukázat, že šlechta i přes své národní snahy zůstávala nadále především loajální k dynastii. Rieger si poté na nečinnost „matadorů“ české aristokracie stěžoval v soukromé korespondenci.⁴⁴ Avšak tento nepříjemný okamžik ve vztahu Karla Schwarzenberga a Františka Ladislava Riegera byl brzy zapomenut.

Dalším významným momentem v rámci korespondence veřejno-politického charakteru jsou události roku 1873. To byl rok, ve kterém čeští liberální poslanci stále zachovávali svou pasivní rezistenci vůči českému sněmu a říšské radě. Rieger informuje Schwarzenberga o vyzvání poslanců do říšské rady, které bylo zveřejněno

⁴² Z. BEZECNÝ, *Příliš uzavřená společnost*, s. 48.

⁴³ Srov. L. TOMÁŠEK, *Karel*, s. 106.

⁴⁴ O. URBAN, *Česká společnost*, s. 212.

v novinách, a zve ho na poradu, kde se má dohodnout jak se v této věci zachovat (dopis XII.). Výsledkem tohoto jednání pak byl přípis ze dne 23. 11. 1873, ve kterém „z věcných i formálních důvodů nepovažovali za nutné pozvání do tohoto rajchsrátu vyhovět.“⁴⁵ Toto prohlášení podepsalo 33 poslanců z řad konzervativní aristokracie, staročechů i mladočechů. Poslanecká sněmovna velkou většinou neuznala důvody neúčasti českých poslanců a čeští poslanci byli dne 10. 12. 1873 svých mandátů zbaveni. S politicky motivovanými dopisy se setkáváme ještě ve dvou případech. V prvním (dopis XIII.), datovaném 10. 5. 1877, zve Rieger Schwarzenberga na poradu, kde se má jednat o stanovisku českých poslanců vzhledem k „vyrovnání s Uhry“. Zasadit tento dopis do přesného politického kontextu se mi bohužel nepodařilo. Zřejmě se ale jedná o situaci vzniklou rusko–tureckou válkou. Druhý dopis (dopis XVI.) je zároveň také posledním. Je datován rokem 1891, což byl také rok Riegerova odchodu z aktivního politického života. V tomto textu vyslovuje Rieger přání, aby Karel Schwarzenberg jako osoba k tomu nejvíce povoláná a vhodná, pronesl několik „slov“ k tehdejší situaci a správnosti stavu české politiky. Ta v tu dobu prodělávala krizi zejména kvůli rozporu mezi mladočechy a staročechy. V té době už však byl Karel III. ze Schwarzenberga také v „politickém důchodu“.

Jsou zde také dopisy, jejichž charakter spojuje výše jmenované skupiny. Ať už se jedná o přání Riegra, aby se Karel Schwarzenberg zasadil o povznesení oblíbeného listu Pokrok (dopis XIV.), tím že jej bude odebírat osobně nebo doporučí v aristokratických kruzích, nebo doporučením osob vhodných k volbám do českého sněmu v roce 1867 (dopis V.) a v neposlední řadě upozornění na vhodnost dosazení hraběte Šporka na místo adjutanta na panství Choustnickém, jež je „*místem národně důležitým*“ (dopis I.).

Že měli oba muži také společné hospodářské zájmy, dokládá dopis ze dne 8. 11. 1872 (dopis X.). Nepodařilo se mi přesně identifikovat o jakou záležitost se zde jedná, ale s největší pravděpodobností jde o tzv. předvolební kšeftování jinak také chabrus.⁴⁶ Ve chvíli, kdy byly vypsány volby do českého sněmu v březnu 1872, bylo jasné, že hlavní váhu budou mít hlasy velkostatkářské kurie, někteří z konzervativních aristokratů přišli s nápadem odstoupit nebo naoko prodat některé statky rodinným příslušníkům, a tak zajistit své straně potřebné hlasy. Zajímavého

⁴⁵ O. URBAN, *Česká společnost*, s. 29.

⁴⁶ Blíže TAMTÉŽ, s.260.

nápadu se chytli jejich protivníci a začali v Čechách organizovat skutečný prodej a koupi velkostatků. Dne 7. 4. 1782 se v jednom pražském hotelu otevřela úřadovna společnosti Credit Forcier für das Königreich Böhmen, jež byla ve skutečnosti expoziturou vídeňských bank. Proti této kapitálové společnosti se nemohla již dost výrazně prosadit narychlo utvořená česká společnost (v dopise X. zřejmě označovaná jako *konsorcium*), za kterou stála Živnostenská banka. Roztočil se velký kolotoč - po Čechách jezdili agenti, upláceli, smlouvali a vedle „ideálních“ pohnutek s ohledem na volby hrály nemalou roli čistě ziskové spekulace. Během několika týdnů bylo v Čechách uskutečněno při této volební kampani na sedmdesát převodů velkostatků.⁴⁷

Korespondence ještě obsahuje několik dopisů, jejichž význam není nikterak významný a ani dost dobře identifikovatelný (např. dopis XIX).

Pokusila jsem se vyzdvihnout ty okamžiky v životě obou mužů, které byly důvodem jejich vzájemné korespondence, ať se jednalo o sféru kulturní, politickou, hospodářskou, ale hlavně politickou. Ta totiž byl oním styčným bodem, který tyto muže svedl dohromady. Jako vedlejší produkt této části se objevily i skutečnosti, že osudy obou mužů si byly navzájem velmi podobné. Poprvé se to ukázalo v době jejich mládí, kdy oba hledali své místo v životě. Shodně se proti přání svých otců rozhodli vydat na svou vlastní cestu životem, na které se pod vlivem událostí 2. poloviny 19. století také setkali, oba již ve zralém věku jako čelní představitelé dvou předních politických stran. V této době se také projeví jejich podobné politické názory, projevující se hlavně v národním myšlení a uznávání stejných morálních a politických zásad. A nakonec je tyto společné znaky možné spatřit i na sklonku jejich životních poutí. Téměř ve stejné době se rozhodli ukončit svou veřejnou politickou činnost, „znehucení“ stavem české politiky. I doba smrti je téměř shodná, Rieger zemřel v roce 1903, Karel Schwarzenberg pak roku 1904. Jako by se chtělo říci, že jednomu bez druhého nemělo cenu žít, ale na to jejich vztah, jak se zde ukázalo, nebyl dost blízký.

⁴⁷ O. URBAN, *Česká společnost*, s. 259 - 260.

4. EDICE KORESPONDENCE

4.1. Ediční poznámky

Všechny dopisy uveřejněné v předložené edici jsou součástí fondu Rodinný archiv Schwarzenbergů (orlická větev), jenž je uložen v Státním okresním archivu v Třeboni.

Všechny dopisy byly datovány až na telegram a vizitku přiloženou na samém závěru korespondence. Jednotlivé dopisy jsou v edici řazeny chronologicky. První je z 6. 8. 1865 a poslední z 15. 12. 1898. Dopis XIII. nebyl datován autorem, ale časový údaj, který tam vepsal zřejmě archivář, koresponduje s obsahem dopisu, takže je možné ho považovat za přesný.

Dopisy v češtině jsou psané humanistickou kurzívou. V případě jediného německy psaného dopisu jsem připsala i jeho překlad. Ten však není doslovný, ale přibližuje jeho obsah.

Každý z dopisů je představen *in extenso* a vybaven záhlavním regestem. Ten zahrnuje stručný obsah editovaného dopisu, údaje o místě a datu vzniku a jeho současném uložení.

Všechny dopisy byly transkribovány. Interpunkční znaménka, která často chyběla, jsem doplnila a přizpůsobila dnešnímu pravopisu. Při transkripci jednotlivých dopisů byly použity konvenční symboly. Téměř všechny zkratky byly rozepisovány do hranatých závorek (např. V[aše] J[asno]sti). Tytéž závorky sloužily k doplnění chybějícího textu. V případě písařské chyby, netradičního použití slova či nejasnostech při transkripci byly použity tradiční symboly [!], [?]. Přeškrtnutý text byl označen za pomoci špičatých závorek <>. Podtržené části textu byly v edici zvýrazněny stejným způsobem jako v originále. Jinojazyčná slova v textu předlohy byla vyznačena za pomoci obrácené kurzívy. Edice korespondence má svůj vlastní poznámkový aparát, který se zabývá především identifikací osob a míst. V některých případech byla identifikace možná jen přibližně, a to za pomoci výrazů typu „asi“, „zřejmě“, „patrně“. Některé osoby a místa se nepodařilo blíže identifikovat vůbec.

4.2. Korespondence

I.

František Ladislav Rieger Karlovi III. ze Schwarzenberga. Redaktor Politiky Schik (Žid) se chce dát společně se svými dětmi pokřtít. Rieger tlumočí jeho prosbu, aby

mu Karel III. ze Schwarzenberga šel za kmotra. Dále upozorňuje knížete, že se bude obsazovat místo administrátora na panství Kuks a doporučuje hraběte Šporka.

Maleč, 6. 8. 1865

SOA Třeboň

Vaše Jasnost!

Dovoluji se obrátiti k V[ýso]sti se dvojí věcí: P[an] Schick,¹ redaktor Politiky,² již dávno to těžce nese, že je židem a již dávno chtěl přestoupiti na víru katolickou – ano, již byla pověst, že již přestoupil a on nechával věc bez dementi. Zato však dává děti své vychovávat po katolicku a posílá je do české školy – a rád by ovšem i s dětmi zároveň přestoupil k církvi katolické. Ale zdá se, že by to rád učinil způsobem nenápadným, aby se ani o tom nemluvilo, a sice někde na venkově. Neví také zdali by toho dosáhl, jak si přeje, aby děti s ním mohly přestoupiti, poněvadž zákon je v tom poněkud na závadě – a je taková přestoupení dětí dovoleno jen v dětství prvním anebo ve věku dospělém. Než to je jeho starost, on žádal mne, abych se u V[áš] Jasnosti docela v soukromí zeptal, zdali by směl prosit, aby jste mu byl kmotrem - i celé rodině a zdali by se to mohlo odbyti někde v rychlosti na některé faře V[áš] Jasnosti, k čemuž by si ovšem zjednal povolení. Netroufal si přikročiti k V[áš] Jasnosti s prosbou tou direktně pokud by nevěděl, že by tím nepřišel na obtíž. Žádal mne, abych se toho v soukromí dověděl, ale jelikož jsem již dávno neměl čest Jasnost viděti, dovoluji si diskrétně otázku tuto učiniti dopisem. Dle odpovědi V[áš] Jasnosti dám mu pokynutí.

Druhá věc jest tato: místo administrátora³ na nadačním panství Choustnickém⁴ (Kukus)⁵ přijde u místodržitelstva k zadání. Místo to je výnosné a také politicky a národně důležité – nedává právě mnoho práce. Myslím že k němu mají jakési přední právo členové rodiny Sporkovské⁶ nebo Sweerts-Spork,⁷ nevím

¹ Ignác Schick (1841 - 1899), český publicista, od roku 1864 v redakci časopisu Politik.

² Český liberální deník vydávaný od roku 1862, od roku 1882 s českou přílohou Česká politika, která pak od roku 1883 existovala jako samostatný list Národní politiky.

³ Zastupující správce církevního úřadu.

⁴ Dnes Choustníkovo Hradiště (dříve také Choustník Heřmanův), obec v okrese Trutnov.

⁵ Kuks (dříve Kukus), obec v okrese Trutnov.

⁶ Šlechtický rod usedlý v Čechách původem z Vestfálska.

⁷ Šlechtický rod, František Antonín Špork.

však v jakém způsobu a v jaké míře. Kdyby se chtěl o místo to ucházeti p[an] hr[abě] Spork,⁸ který je adjutantem u p. nejvyššího komandanta bar[ona] Filipovice⁹ – bylo by mně to milejší – neb toho znám že je muž poctivý a upřímný národovec a přítel naší strany politické. Byla by tím správa toho krásného panství v rukou nejlepšího a náleželo by mu to co potomku nebo příbuznému zakladatele v první řadě. Myslím také, že by mu to bylo prospěšné, jelikož není v poměrech skvělých a musí konati službu adjutanta. Kdyby však p[an] hr[abě] Spork¹⁰ o to se ucházeti nemínil - bude zajisté asi 80 kompetentů - a jelikož - je to poněkud sine iura,¹¹ ale výnosná, vím, že se to každou vládou udílelo některému muži, jehož vláda chtěla odměniti za služby jí konané nebo za oddanost k ní, a častěji některému zchudlému šlechtici.

Nyní přicházím k tomu oč mi jde. Bojím se, aby místo nebylo uděleno protekcemi, jež se hrnou k bar[onu] Krausovi některému falciosovi¹² a Němci nepřátelskému naší národnosti. Administrátor v Kuksu má totiž veliký vliv na zprávu fundace – na udělování [?] - vykonává právo velkostatkáře – a od něho záleží sestavení okresního výboru královédvorského i jaroměřského. On má důležitý vliv na volby do sněmu i do rady říšské. Předešní administrátoři někteří byli zuřiví Němci a dovedli toho, že krajinu tu na mnoze zgermanizovali. Ale pokud jsou oba živlové tu ve [hrom?] - a administrátor mohl by býti silnou podporou pro živel český a pro stranu naši, a mohl by aspoň zastaviti další germanizaci na tomto [pa?]ktu teritoriu tak blízko hranic a návalu prusáků vystaveném. Je tu třeba pamatovati v čas na nebezpečí možné z té strany. Dovoluji věc tuto, dle mého mínění důležitou záležitost, vložit v ruce Vaší Jasnosti, jenž k tomu jste více povolán než já a můžete konvencemi svými mezi šlechtou a s p[anem] místodržitelem¹³ postarati se o to, aby se místa toho dostalo muži jenž toho nejen potřebuje, ale též zasluhuje a muži

⁸ Nepodařilo se blíže zjistit; možná Moritz Gustav Sweerts-Sporck (1821 - 1882), svobodný zednář, který působil ve státních funkcích v Haliči, nebo Eduard Sporck (1828 - 1908).

⁹ Josef Filipovič (1818 - 1889), baron, polní zbrojmistr a nejvyšší komandant.

¹⁰ Blíže poznámka č. 8.

¹¹ Bez práva.

¹² Z latinského falciosus - stranický, panovačný.

¹³ Kníže Jiří Kristián Lobkovic (1835 - 1908), český konzervativní politik, velkostatkář na Mělníce, v letech 1865 - 72 a 1883 - 1907 poslanec českého sněmu, v letech 1871 - 1872 a 1883 - 1907 zemský maršálek, v letech 1879 – 1883 poslanec říšské rady, od roku 1883 člen poslanecké sněmovny, poslanec českého sněmu.

spolehlivému pro naši stranu v postavení tak důležitém. Snad by bylo možné skrze p[ana] kn[ižete] Jiřího L[obkovice] a to k řádnému vyřízení této otázky blíže přistoupiti, doufám, že mi neráčíte zazlítí, že se k V[aší] Jasnosti v této diskrétní věci obracím, činím to v nejhlubší úctě a oddanosti a ve přesvědčení, že ráčíte ochotně dopřáti [ruky!] své té věci dobře. V Malči 6. 8. 1865. Dr. Rieger.

II.

Karel III. ze Schwarzenberga Františkovi Ladislavovi Riegerovi. Odpovídá na jeho žádost ohledně přestoupení pana Schicka na katolickou víru negativně. O žádosti dosazení hraběte Šporka na místo administrátora na panství Kuks se pokusí promluvit s nejvyšším maršálkem a místodržitelem. Jedná se zřejmě o koncept, není datace ani lokace.

SOA Třeboň

Slovutný pane,

Obdržev list Vašnosti ze dne 6. t[ohoto] m[ěsíce] nelze mi vyhověti sdělenému přání pana Schika, bych se stal kmotrem jemu při obmyšleném přestoupení naznačeného pána k víře naší, a sice z té příčiny, že ho dosti neznám bych ubezpečen býti mohl, že důležitý tento krok z pevného přesvědčení a ne snad z jiných ohledů činiti zamýšlí. A že je takové domnění ze [?]považovati nelze vysvítá ze sdělení Vašnostina, že by si pan Schik přál, aby se toto své přestoupení někde v rychlosti, jaksí potajmu na některé stracené faře odbylo, s čímž bych nikterak souhlasiti nemohl a podobného jednání podporovati nemohl.

Pokud se týká druhé věci Vašností připomenuté, považuji ji především za záležitost rodinnou, do které se nerad míchám, promluví však o ní s nejvyšším maršálkem,¹⁴ který právě na blízkém svém zámku Pražském mešká, a snad i s panem místodržitelem,¹⁵ aniž bych se však v tom ohledu jakýmsi slibem vázal.

¹⁴ Hrabě Karl Rothkirch-Panthen (1807 - 1870), rakouský státní úředník, od roku 1861 poslanec českého sněmu a říšské rady, do roku 1866 zemský maršálek (předseda sněmu a zemského výboru), v letech 1866 - 1867 místodržící v Praze.

¹⁵ Baron Alfred Kraus.

III.

František Ladislav Rieger Karlu III. ze Schwarzenberga. Oznamuje Karlovi, že dostal telegram z Vídně, aby se dostavili do Vídně, kde se jedná o uherské otázce. Žádá Karla, aby on, hrabě Clam-Martinic a kníže Jiří Lobkovic, také do Vídně přijeli.

Praha, 23. 7. 1866

SOA Třeboň

Vaše Jasnosti

Právě jsme dostali telegram z Vídně skrze pana Skrejšovského,¹⁶ kdežte nás vyzývají, abychom bez odkladu přijeli do Vídně, kdežto se právě jedná o věcech pro vlast naši veledůležitých. Naléhání Maďarů na vládu pro jednostranný prospěch jejich zdá se býti velmi mocné, a zdá se, že vláda si přeje pomocí Čechův k udržení rovnováhy ve státě.

Skrejšovský silně naléhá, aby také Vaše Jasnost a pan hrabě Martinic¹⁷ a pan kníže Jiří Lobkovic byli pozváni, a aby se jim o tom všemožným způsobem dala vědomost. Já to činím touto cestou žádaje sám spolu s Palackým,¹⁸ aby jste se ráčil přijeti do Vídně a pomohl působiti ve prospěch vlasti naší, která se nalézá ve velkém nebezpečství. Já s Palackým odjíždím ještě dnes a budeme u města Frankfurtu.¹⁹ V nejhlubší úctě Dr. L. Rieger. V Praze dne 23. 7. 1866.

I hr[abě]ti Martinicovi dáváme též zprávu i p[anu] kn[íže]ti Jiřímu.²⁰

¹⁶ Jan Stanislav Skrejšovský (1831 - 1883), podnikatel a politik, v letech 1858 – 1861 úředník ministerstva financí.

¹⁷ Hrabě Jindřich Jaroslav Clam-Martinic (1826 – 1887), vůdčí představitel české konzervativní aristokracie, velkostatkář na Smečně, v letech 1856 – 1859 státní úředník v Haliči, od roku 1860 člen rozmnožené říšské rady, v letech 1861 – 1872 a 1878 – 1887 poslanec českého sněmu, v letech 1861 – 1872 a 1879 – 1887 poslanec říšské rady.

¹⁸ František Palacký (1798 - 1876), český učenec a politik, poslanec ústavodárného sněmu v letech 1848 – 1849, od roku 1861 do roku 1872 poslanec českého sněmu, od roku 1861 člen panské sněmovny, jako stavovský zemský historiograf pracoval od roku 1830 na svém životním historickém díle – Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě.

¹⁹ Zřejmě hotel, ve kterém se chtěli ubytovat.

²⁰ Kníže Jiří Kristián Lobkovic.

IV.

František Ladislav Rieger Karlu III. ze Schwarzenberga. Znovu informuje o nutnosti jet do Vídně, kde se jedná o uherské otázce.

Praha, 23. 7. 1866

SOA Třeboň

Vaše Jasnost

Včera byl p[an] Palacký a já z Vídně²¹ telegraficky vyzván, abychom ihned do Vídně přijeli z důvodů vyšších a spolu také V[aší] Jasnosti, p[anu] hr[aběti] Klam–Martinici a p[anu] kn[íže]ti Jiřímu Lobkovicovi o tom věděti dali. Jest patrné, že se ve Vídni jedná o věci nad míru důležité, snad o celé budoucnosti vlasti naší rozhodující. Mám za to, že již z té příčiny [?]koli jsou povoláni svým hlasem nějaký vliv v té věci míti měli, měli by ve Vídni býti a za tou příčinou dovoluji si poprositi V[aší] Jasnost, od jehož vlastenectví, jasné hlavy a rozhodné vůle mnoho dobrého očekávám, aby jste ráčil možná-li ještě dnes do Vídně přijeti. Příměří s Pruskem uzavřeno jest do pátka²² a doba do té chvíle má sloužiti k mnohým vyjednáváním. Já jedu právě s p[anem] Palackým přes Linec²³ a hodláme se ubytovati u města Frankfurtu nebo u krále Uherského.²⁴ Nevěda došlo li Vaší Jasnosti první pozvání z Prahy poslané,²⁵ opětují jej tuto, jakož i výraz nejhlubší úcty své. Ve Voticích o 4. hodině zrána.

Dne 24. 7. 1866. Dr. Fr. Lad. Rieger.

V.

František Ladislav Rieger Karlu III. ze Schwarzenberga. Dopis poslaný knížeti Jiřímu Lobkovicovi zřejmě došel omylem Karlu Schwarzenbergovi. Opětuje tedy prosbu o vyjádření okresů koho chtějí za poslance. Poukazuje, že redaktor Národu Šimáček nemůže být zvolen, protože ho čeká proces pro urážku na cti knížecího úředníka. Žádá knížete, aby navrhl tomuto úředníkovi, aby stáhl žalobu a Šimáček tak mohl být zvolen. Pokud to nebude možné navrhuje Dr. Strakatého.

Praha, 15. 1. 1867

²¹ Hlavní město Rakouska.

²² Tj. 27. 7. 1866.

²³ Město v Rakousku.

²⁴ Zřejmě hotely nebo ubytovací zařízení, ve kterých nocovali.

V Praze dne 14. ledna 1867

Prosím o prominutí forem, neboť píši v náramném chvatu, maje toho příliš mnoho na starosti.

Vaše Jasnost!

Poslal jsem V[yso]sti po starostovi Mirovickém²⁶ a Milevském²⁷ dopis se žádostí, aby jste ráčil nám zaslati mínění výboru neb zastupitelstva okresního stran nastávajících voleb do sněmu. Z listu p[ana] knížete Jiřího z Lobkovic dovidám se, že bezpochyby dopisy k oběma Vám byly vyměněny. Dovoluji si teda opakovati v rychlosti prosbu našeho výboru volebního, aby jste ráčil způsobiti vyjádření co možná nejrychlejší, obou okresů svých, slovem výboru jich koho sobě přejí za poslance a chtějí-li zůstatí při poslanci dosavadním.

P[an] prof[esor] Tomek²⁸ k nemalé lítosti mé setrval na tom nepřijmouti nového mandátu, takže by okres Blatensko-Mirovicko-Březnický na ten čas byl bez kandidáta. Z Blatné jsem dnes dostal dopis p[ana] bar[ona] Hildprandta,²⁹ že tam uzavřeli voliti buď p[ana] Vrtátka³⁰ nebo D[okto]ra Strakatého.³¹ P[an] Vrtátko mi právě pravil, že volby přijmouti nechce. Když by teda on nechtěl, bylo by radno voliti p[ana] dr. Strakatého, kterýž je mi znám co člověk mírnější, kterýž s boucharonskou stranou³² nedrží a přitom je člověk poctivý, schopný a vzdělaný. Kdyby neprošel

²⁵ Tj. 23. 7. 1866.

²⁶ Nepodařilo se ho identifikovat.

²⁷ Nepodařilo se ho identifikovat.

²⁸ Václav Vladivoj Tomek (1818 - 1905), český historik, pedagog a politik, v letech 1848 - 1849 poslanec ústavodárného sněmu, v letech 1850 - 1888 profesor pražské univerzity, v letech 1861 - 1870 poslanec českého sněmu, od roku 1885 člen panské sněmovny.

²⁹ Baron Robert Hildprandt.

³⁰ JUDr. Antonín Vrtátko (1815 - 1892), český filozof a překladatel, vychovatel v šlechtických rodinách a muzejní bibliotekář.

³¹ JUDr. Jan Strakatý (1835 - 1891), český právník, od roku 1859 doktor práv, v letech 1863 - 1868 jednatel Právnícké jednoty, roku 1867 zvolen do zemského sněmu za obce blatenské.

³² „...název jisté třídy lidí, kteříž v politickém životě i ruchu našem za posledních dob silně se zmohli a mezi námi mnoho křiku natropí, ač ovšem jen málo vlny poskytují ohledně

Strakatý, prošel by bez pochyby Dr. Juvenka,³³ který je hrozný radikál a boucharon. Račtež prosím laskavě postarati se o to, aby okres Mirovický se vyslovil pro p[ana] dr. Strakatého. Kdyby oba okresy Mirovický a Blatenský pevně stáli na p[anu] Vrťátkovi a tento volbu přijmouti chtěl, bylo by mi osobně velmi milo, ale když to prý nejde, je mi ovšem dr.Strakatý mnohem milejší než Dr. Juvenka!

Z jistých okresů nabízeli také bývalému redaktoru Národu p[anu] Šimáčkovi³⁴ volbu. On pak na ten čas volbu přijmouti nemůže, poněvadž proti němu visí pro uražení cti jistého úředníka Vaší Jasnosti v Sedlci u Kutné Hory.³⁵ Jedná se totiž o jakési nařknutí tohoto pro záležitosti patronátní, notice vzhledem této věci byla podána od jakého[s]i Turnovského,³⁶ kterýž byl dříve kolportérem knihkupectví Kobrova a později donašečem lokálních zpráv při Národě, ten pak svou notici dostal prvý od jakéhož kněze z té krajiny. Nyní pak neví, kde se Turnovský nachází, je tuším u jakési cestující společnosti herecké, a to je příčina, že onen proces nemůže před se brán býti. Druhý následek toho je, že já nemohu dostat nazpátek kauci z Národa, že Šimáček nemůže být volen. Šimáček tvrdí, že Vaše Jasnost sama nařídila onomu úředníku, aby se očistil a tudíž žaloval. Nyní pak ta věc již bude dávno zapomenuta, a kdyby jste nyní ráčil onomu úředníkovi svému přání vysloviti anebo jen dovoliti, aby on žalobu proti red[aktorovi] Národa a proti Turnovskému vzal nazpět, byla by celá věc pojednou vyrovnána. Bez toho ta věc za řeč nestojí a dělal by se tím zbytečný povyk znova. Jestli teda v tom V[áš]i Jasnosti vyšší příčiny nevadí, prosil bych velice, aby jste ráčil v té věci laskavě k urovnání záležitosti přispěti. Očekávaje odpověď co nejrychlejší zůstávám Vaší Jasnosti ponížený služebník. Dr. Rieger

národního divadla,...“ Úryvek článku v deníku Národ ze dne 15. 1. 1865, srov. R. SAK, *Rieger*, s.152 - 153.

³³ Nepodařilo se blíže identifikovat.

³⁴ František Šimáček (1834 - 1885), český publicista a v letech 1857 až 1883 vydavatel novin Posel z Prahy, v letech 1863 - 1866 byl redaktorem deníku Národ.

³⁵ Městská část Kutné Hory, ves s bývalým cisterciáckým klášterem.

³⁶ Nepodařilo se blíže identifikovat.

VI.

František Ladislav Rieger Karlu III. ze Schwarzenberga. Rieger doporučuje Karlovi pátera Sovu, který je kaplanem farnosti, kam patří i Maleč, a který se uchází o místo zámeckého kaplana na Orlíku.

Maleč, 23. 9. 1868

SOA Třeboň

Vaše Jasnost!

Pát[er] Štěpán Sova,³⁷ kterýž byl prvé na patronátě V[aší] J[asno]sti v Třeboníně³⁸ je nyní kaplanem v Heřmani,³⁹ kamž je i Maleč přifařena. Žádal mne, abych jej V[aší] J[asno]sti odporučil za příčinou, že se uchází o zámecké kaplanství na Vorlíce⁴⁰ a ve Varvažově.⁴¹ Nenabyl jsem práva, abych komukoli u V[aší] J[asno]sti mohl dělat protektora, ale neváhám pravdě vydati svědectví, že co je pat. Sova u nás kaplanem, neslyšel jsem nejmenšího, co by bylo na újmu jeho povahy a jeho nerovnosti. Naopak, zdá se mi muž velmi mírný a poctivý, řádný kněz a správný ve vykonávání svého povolání. Z tří kaplanů, kteří za mého zde pobytu byli v Heřmani, je on bezesporu nejhodnější a nejspořádanější kněz, a jediný, kterýž správně navštěvoval také naši školu malečskou.

Také chování jeho je ve všem slušné a knězi přiměřené, a musím se vypsati, že bych jej nerad odtud ztratil, neboť pochybuji velice, že bychom zas tak hodného dostali. Nicméně musím pravdě vydati svědectví a jej před V[aší] J[asno]stí po svědomí pochváliti.

Račtež za touto příležitostí přijmouti ubezpečení mé hluboké úcty. V Malči dne 23. 9. 1868. Dr. Fr. Lad. Rieger

³⁷ Nepodařilo se blíže identifikovat.

³⁸ Obec v okrese Čáslav.

³⁹ Obec v okrese Chotěboř.

⁴⁰ Obec v okrese Chotěboř.

⁴¹ Obec v okrese Písek, býval součástí majetku řádu maltézských rytířů, od roku 1847 se stal součástí majetku Schwarzenbergů.

VII.

František Ladislav Rieger Karlu III. ze Schwarzenberga. Informuje Schwarzenberga, že jeho žena Marie Riegerová zřídila v Praze mateřskou školku a chce založit ještě jiné, ale nemůže najít vhodné prostory, proto prosí zda by Karlova matka Josefína nepronajala místnosti ve svém domě ve staré Poštovské ulici v Praze.

Praha, 27. 11. 1871

SOA Třeboň

Vaše Jasnost!

Je [sant?] [faire?] les volonté de la femme,⁴² říkají francouzi a já bych doložil – ty rozumné – a držím-li se toho pravidla, doufám, že mne to omluví u Jasnosti, že obtěžuji prosbou. Má paní⁴³ způsobila zřízení „školky mateřské“ neb opatrovny dítek na útraty obce pražské, v okrese Sv. Jakuba,⁴⁴ pro níž dala obec pražská vzdělání učitelky v Paříži,⁴⁵ a která škola působí spasitelně na mravy a vzdělání lidu, zvláště nejchudšího v této čtvrti, a myslím nemálo přispívá k tomu, aby sociální propast, která se počíná v době naší otvírati mezi lidem dělnickým a třídami majícími, byla vyplněna poněkud aspoň zárodky blahovůle položenými do nebohých srdcí, vděčnosti k dobrodincům. Sami rodičové zjemňují se o citu hlavně vděčností za to, co se dělá pro jejich děti – ano [nerovné?] vedení dítek zjemňuje i jejich povahy. Může se věru říci, že opatrovny jsou jedním z povšedních prostředků moralizace lidu, snad více než samy školy, nemluvě ani o základech náboženství, které se v nich kladou i v těch rodinách, kde rodičové po celý den prací mimo dům zaměstnání, i kdyby měli sami mysl nábožnou, ničehož pro povzbuzení ducha nábožného u dětí učiniti nemohou, kteréž jsou sami sobě zůstaveny záhy spustnou.

Má manželka ráda by způsobila zřízení asi 2 - 3 opatroven skrze město a pracuje o to ve spolku s komitétem paní, kteréž si vzaly za úkol opatřovati ty nejchudší dítky, které celý den v opatrovně trávití musí, i stravou. Obec by ráda zřídila ještě některou opatrovnu, ale je tu obtíž místností příhodných. V opatrovně není potřeba mnoho místností, ale místnosti dosti prostorné, přízemí a zahrady.

⁴² Nepodařilo se přeložit.

⁴³ Marie Riegerová (1833 - 1892), manželka Františka Ladislava Riegera a dcera Františka Palackého.

⁴⁴ Zřejmě kostel sv. Jakuba na Zbraslavi.

Oboje to počíná v městě býti vzácné, i drahé - ještě se to zpeněží nejlépe co krám hospoda neb staveniště. Město již uložilo obecním starším péči o to, aby nějaké místnosti vyhledali, jež by mohlo koupit, zvláště ve čtvrtích, kde je mnoho chudých, jako u Sv.Petra⁴⁶ a u Sv. Vojtěcha.⁴⁷

Má paní připadla na to, že by snad obec nemohouc nic příhodného koupit, mohla na delší počet let najmout příhodnou místnost, kde by se jí pojistilo, že opatrovna asi 10 let neb více nebude vypovězena, aby náklad na zřízení nebyl zahozen. Obec by to ráda přijala a řádně platila.

U sv. Vojtěcha není příhodnější místnosti než v domě matky Vaší Jasnosti⁴⁸ v staré poštovské ulici, který tuším po hraběnce Desfoursové neb které jiné dámě zdědila, kde však se platějí velmi nízké činže, jelikož tam jsou namnoze penzisté, a kde je velká zahrada, nese malinkou neb žádnou činži. Snad by se věc dala tak zříditi, že by se skrz některé okno udělal zvláštní vchod do opatrovny a do zahrady při ní, tak že by nájemníci celého ostatního domu nebyli od školky molestováni⁴⁹ a tj. teda to oč se jedná, mám prosit V[áš] Jasnost, by jste se ráčil přimluvit u milostivé p[an]í matky své, aby se vyslovila ochotnou, obci místnost a školku pro opatrovnu v nájem dát. Kdyby Její Jasnost k tomu milostivě se naklonila v principu, udělal by se na to návrh od obce stran adoptování, oddělení a zřízení místnosti vlastním nákladem obce. Jeho Eminence,⁵⁰ kterého má paní v téže věci prosila, radil jí, aby se obrátila k V[áš] Jasnosti, a já totéž a za ni vzal na sebe, doufaje, že V[áše] Jasnost neráčí odepřítí podpory té věci tak dobré. Připomínám, že Němci v té krajině zřídili Kindergarten⁵¹ se směrem nenáboženským a germanizujícím, kvůli němuž třeba použít odpor.

V nejhlubší úctě V[áš] Jasnosti

⁴⁵ Hlavní město Francie.

⁴⁶ Patrně kostel sv. Petra v Biskupské ulici na Novém Městě v Praze.

⁴⁷ Asi kostel sv. Vojtěcha ve Vojtěšské ulici na Novém Městě v Praze.

⁴⁸ Hraběnka Josefína Wratislavová z Mitrovic.

⁴⁹ Tj. obtěžování.

⁵⁰ Bedřich Schwarzenberg (1862 - 1936), pražský arcibiskup.

⁵¹ Mateřská školka.

VIII.

Marie Riegerová Karlu III. ze Schwarzenberga. Zve ho k slavnosti Vánočního stromku v mateřské školce u sv. Jakuba.

Praha, 21. 12. 1871

SOA Třeboň

Vaše Jasnost.

Osměluji {se} pozvati {Vás} ke slavnosti vánočního stromku, která odbývati se bude ve staroměstské školce mateřské u sv. Jakuba v pátek 22.ho prosince o 3 ½ hod[ině] odpol[ední].

Jeho Eminence slíbil nám příchod svůj, doufám, že by i Vaši Jasnost to těšilo viděti, kterak školky podobné blahodějně působí na mládež. Ve jménu výboru dam se vši úctou oddaná Marie Riegerová. V Praze dne 21. 12. 1871

IX.

František Ladislav Rieger Karlu III. ze Schwarzenberga. Rieger odevzdal Skrejšovskému obálku hraběnky Herbersteinové, ale ředitelství pošt zažádalo o její vydání.

Praha, 25. 12. 1871

SOA Třeboň

Vaše Jasnost

List - respektive couvert⁵² od p[aní] hr[aběnky] Herbersteinové⁵³ odevzdal jsem p[anu] Skrejšovskému – k Vaší J[asno]sti přání, aby toho v listu užil - a pak mě list vrátil. Tak se stalo a však hned po vyjití přišel důtklivý ač velmi laskavý a [?]bovlý dopis od ředitelstva pošty, v němž žádali o zapůjčení kouvertu toho pro zavedení přísného vyšetření věci. P[an] Skrejšovský nechtěl sice kuvert vydati, doklad ani že k tomu nemá od V[aší] J[asno]sti plnomocenství. Konečně jej předce vydal proti potvrzení přiloženému a slibu, že se mu po učiněné potřebě hned vrátí. Prozatím posílám V[aší] Jasnosti toto potvrzení a ostatní přílohy a p[an] Skrejšovský zašle

⁵² Zde zřejmě ve smyslu obálka.

⁵³ Hraběnka Theresie Herbersteinová (1823 - 1895), manželka Johanna Friedricha Herbersteina (1810-1861) z libochovické větve Herbersteinů.

kuvert sám jakmile jej dostane. Se zvláštní úctou Dr. Rieger. V Praze dne 25. 12. 1871

X.

František Ladislav Rieger Karlu III. ze Schwarzenberga. Vysvětluje mu situaci kolem problému s Živnostenskou bankou, která nechce upustit od speciální berně uvalené na šlechtické velkostatky.

V Praze dne 8. 11. 1872

Vaše Jasnost!

Veškeré naše porady předvčerejší vyšly na zmar. Živnostenská banka⁵⁴ nechce upustiti od speciální sobě k vyhrazení hypotéky na Selč,⁵⁵ Oukoličky⁵⁶ a Volšov⁵⁷ leda pod jistými výminkami, kterých jí podati a dosáhnouti nebylo by tak obtížné, avšak vyžaduje se k tomu svolení členův konsortia. Krom toho ale ukázáno ad oculos⁵⁸ - co již p[an] inspektor Nagel⁵⁹ naznačil, že by se tím situace p[ana] kn[ížete] Taxise⁶⁰ a consortia ještě asi o 200 000zl[atých] zhoršila. Pan Oliva⁶¹ nabídl se, že podobnou půjčku jako Intervenční banka, hledajíc při tom 1 - 2% komise, opatří nám přímo bez komise a že neradno vázati se stran prodeje onou bankou, která nikterak se nezavazuje.

PS: Račtež prosíme netoliko sám přijíti, ale zjednati si také plnomocenství p[an]í hraběnky Herbersteinové a snad jiných dam konsortia, že statky naše do jisté doby prodá – než toliko, že se bude starat – a to, že udělá kterýkoli jiný dohazovač laciněji. Též zrazováno rozhodně uzavřítí půjčku na stříbro, jelikož nikdo opatrný nekoupí

⁵⁴ Živnostenská banka pro Čechy a Moravu v Praze, vznikla roku 1868, kdy členy zakládajícího družstva byli např. F. L. Rieger, J. Skrejšovský, F. Šimáček, A. Oliva, F. Urbánek a jiní.

⁵⁵ Také Sedlec, chybně Selce, město v okrese Blatná.

⁵⁶ Ouholičky, také Úholičky, část městské části Praha-Smíchov, bývalé panství Přílepy Velké.

⁵⁷ Dnes Olšov, dříve také Ulišov, obec v okrese Sušice.

⁵⁸ Na vlastní oči.

⁵⁹ Nepodařilo se blíže identifikovat.

⁶⁰ Hrabě Robert Taxis (1833 - 1904), český politik a zakladatel rodu Troskov.

⁶¹ Alois Oliva (1822 - 1899), český velkoobchodník, roku 1865 poslanec zemského sněmu za město Smíchov, později poslanec říšského sněmu, účastnil se zřízení Živnostenské banky.

statek se vtěleným dluhem stříbrným, poněvadž v Rakousku agis⁶² snadno zas třeba na 50 % vyskočiti může při hrozící válce. Z těch příčin z nichž ovšem jediná, že Živnostenská banka svolení své odepřela, stačuje upouštěno od půjčky u banky Intervenční. Radili jsme se od 10 - 11 ½ a pak mezi sebou od 3 do 4 1/2 a vymysleli jsme s poradou pp. Olivy, Kuzmányho⁶³ a Urbánka 3 - 4 nové způsoby, kterak by se věc ta dala uvést v pořádek bez nových obětí pro společníky aneb aspoň s uvarováním větších ztrát a s uvarováním skandálu. Avšak ke všemu tam je nutno svolati valnou hromadu consortia. Věc ne(s)trpí odkladu pročež uzavřeno svolati consortium úplné na 17.ho t[ohoto] m[ěsíce] v 10 hod[in] ráno. Jelikož ale nevyhnutelno, aby se před tím náhledy vyjasnily a návrhy úplně připravili, aby valná hromada nebyla bez vesla a pak také bez resultatu uzavřeno svolati předběžnou poradou vynikajících členů konsortia na 16.ho novembra v 7 hodin večer. Obě schůze u J[eho]J[asnosti] p[ana] knížete Jos[efa] Lobkovice. Mně uloženo pozvati některé členy konsortia, kteréž uložení vykonává, prosím Vaši Jasnost snažně, aby jste ráčil jistotně k oběma poradám přijíti a netoliko radou svou při tom přispěti, ale ovšem přičiniti se vynikajícím vlivem svým mezi společníky stavu svého jichž důvěry jak mi známo ráčíte požívati v míře neobyčejné, aby věc byla přivedena ke konci. Ubohý p[an] kníže Taxis, kterýž se v té věci zachoval v skutku velmi vlastenecky, loyajálně a obětavě, kterýž se osobně mnoho přičinil a nyní zas s tou Intervenční bankou tolik práce sobě dal, posel již od vši naděje a chce věci nechat běžet jak poběží, t[o] j[est] k ohromnému skandálu a k velké materiální škodě nás všech. Kdyby i mnozí členové byli nevyslovili p[anu] kn[íže] Taxisovi, že ponesou proportiálně i větší škodu, která by subskripce přesahovala, kázala by to solidarita strany a šlechty české, aby se neuvalila tam veliká ztráta na knížete, kterýž jednal ve všem jen dle usnesení výboru. Horší je však to, že by mince větší ztrát(o)u uvalila na stranu naši hanba nesmazatelná, strana, která si nedovede s nějakou obětí v takovém případě pomoci (při ochranném bohatství ještě má) prohlásila by se sama a od jiných za mrtvou – odbytou. Toho zajisté neráčí dopustiti V[aše] Jasnost, kterýž jste vyslovil to krásné slovo, až do těch hrdel a statkův. S hlubokou úctou Vaší Jasnosti oddaný Dr. Fr. Lad. Rieger.

⁶² Stříbro.

⁶³ Zřejmě Karol Kuzmány, slovenský spisovatel.

XI.

František Ladislav Rieger Karlu III. ze Schwarzenbergu. Zve ho k poradě ohledně pozvání do říšské rady.

Praha, 23. 11. 1873

SOA Třeboň

Vaše Jasnost!

Právě se oznamuje v novinách, že budeme vyzváni dostaviti se do rady říšské. Bude třeba uraditi se máme-li dáti k vyzvání tomu odpověď a jakou. Proto zvu V[áš] Jasnost k sobě na den 23. listopad v 10 hod. ráno. V nejhlubší úctě Fr. Rieger. V Praze dne 15. ho list. 1873.

XII.

133

der § des Gesetzes über die Geschäftsordnung des Reichsrathes dd. 12. Mai d. J. (R.G.L.N. 94) bestimmt, daß im Falle der Ungiltigkeitserklärung der Wahl eines Abgeordneten, sowie in den Fällen des §18 des Grundgesetzes über die Reichsvertretung sofort eine Neuwahl einzutreten habe.

Ebens habe ich eine Neuwahl einzutreten, wenn ein Mitglied die im §1 des erwähete Gesetzes vorgeschriebene Angelobung nicht leistet sie unter Beschränkungen oder Vorbehalten ablegen will, oder durcht acht Tage entweder den Eintritt verzögert, oder ohne Urlaub oder über die Ziet des Urlaubes von den Sitzungen des Haußes ausbleibt und der sofort noch Ablauf der acht Tage vom Präsidenten zu erlassenden Aufforderung, binnen 14 Tagen zu erscheinen oder seine Abwesenheit zu rechtfertigen widrigens das selbe als ausgetreten worden würde, nicht Solge leistet.

Mit Rücksicht auf diese gesetzliche Bestimmung beehre ich kuere Durchlaucht einzuladen entweder eine halb der im Gesetze bestimmten leißt Ihren Platz im Abgeordnetenhouse einzuerheren oder Ihr Wegbleiben in genau gender Weise rechtfertigen. Wien am 13. November 1873 Der Präsident

Paragraf zákona o obchodním právu říšské rady ze dne 12. května tohoto roku (R.G.I.N. 94) stanoví, že v případě nedostačujícího vysvětlení volby poslance, stejně tak jako v případě §18 ústavy o říšské zastoupení, ihned proběhne nová volba.

Rovněž, nová volba nastane, když člen, který v §1 zákona předepsaný slavnostní slib nesloží pod podmínkou nebo pod podmínkou složit nechce, nebo příchod během osmi dní odkládá, nebo dovolení nebo v čase dovolené do zasedání říšské rady nepřijde a nebo ještě po uplynutí 8 dní prezidentovi prominutí odchodu během 14 dní nevysvětlí nebo svoji nepřítomnost správně neomluví, nemůže volit.

S ohledem na toto zákonné určení povolávám Vaší Jasnost, aby se dostavila na své místo v říšské radě nebo svou nepřítomnost správným způsobem omluvila. Prezident

XIII.

František Ladislav Rieger Karlu III. ze Schwarzenbergu. Zve knížete na poradu Českého klubu, aby poslanci mohli vydat prohlášení o otázce uherského vyrovnání.

Maleč, 10. 5. 1877

SOA Třeboň

Vaše Jasnosti

Poslanci sněmovní, kteří nedávno byli shromážděni, uznali zapotřebí, aby representanté naši pro radu říšskou učinili nějaké vyjádření vzhledem k otázce vyrovnání s Uhry, které je nyní na denním pořádku. Dovoluji si teda V[aší] J[asnost] zváti k poradě o tom na 17.května o 10.hod[ině] dopolední do Českého klubu⁶⁴ (Ovocná ulice dům Dismanův v 1. poschodí).

Vaší Jasnosti s hlubokou úctou oddaný Fr. Lad. Rieger. V Malčicku⁶⁵ 10. května 1877.

XIV.

František Ladislav Rieger Karlu III. ze Schwarzenbergu. Prosí knížete o podporu listu Pokrok, který zlepšil úroveň a je teď rovnocenný s ostatními českými i cizojazyčnými novinami.

⁶⁴ Politický klub staročechů, mladočechů a konzervativní šlechty v českých zemích.

⁶⁵ Maleč.

Praha

SOA Třeboň

Vaše Jasnost!

Za posledních let ozývaly se častěji stesky, že Pokrok,⁶⁶ co orgán klubu poslanců českých a tudíž oprávněný tlumočnick politikých snah národu českého nevyhovuje úkolu svému, jelikož se co do svěžesti a bohatosti zpráv politikých a národohospodářských nechá předstíhati jinými listy, kteréž co výdělečné podniky jednotlivců jen[?] to jsou poslušny, usnesené veškeré reprezentace národní nedbajíce, jen pikantnost a závadnost a tudíž hojný odbyt na zřeteli mají, asi často jednotu v národě svévolí svou ruší, nicméně byť i mimovolně, odpovědnost za své osobní projevy na celý národ uvalují, ano, nezřídka již i věrné přívržence většiny poslanců v mínění zmátli, když tito, list obsahem svým zajímavější, raději čítali než list své strany, kterýž jim co do bohatosti obsahu a způsobu psaní zadosti nečinil. Nedávno stal se ve věci obrat rozhodný. Vydavatelské družstvo, vládnoucí většími prostředky zvelebilo nyní „Pokrok“ získáním výtečných spolupracovníků, všestranným rozmnožením obsahu, rozmanitostí a svěžesti v celém vedení listu a dvojitým vydáním denně tak znamenitě, že stojí nyní na rovni s nejlepšími listy i jinonárodními a tudíž není více příčiny, aby kdokoli, jenž chce zůstat ve shodě s velikou většinou všech poslanců českých na radě říšské i na sněmu českém jichž věrným zástupcem a tlumočnickem se „Pokrok“ zavazuje, musil utíkat k denníkům jiným.

Není zajisté třeba, abych Vaší Jasnosti vykládal důležitost, ba nezbytnost toho, aby legální zastupitelství národa českého mělo svůj samostatný veliký orgán politiký, jenž by vždy dával věrné a pravdivé svědectví o tom, jak ono smýšlí, co za národu prospěšné pokládá, co zastávati má za svou povinnost, tak aby přátelé i nepřátelé národu měli o té věci čistý pramen poznání, nezkalený nižádným ohledem na odbyt listu neb na oblibu vždy pikanterie milovného velkého obecnstva ani libovůli jediného muže, podnikatele listu výdělečného.

Družstvo vydavatelské k němuž náleží přední osvědčení vlastenci naši, ujalo se vydávání listů politikých jedině k tomu cíli, aby národ náš měl orgány tiskové

⁶⁶ Český liberální deník, vycházející od roku 1869 jako list staročeského směru Národní strany, přestal vycházet roku 1886 a na jeho politickou linii navázal deník Hlas Národa.

samostatné, ono nehledá a nebere užitek z vydávání, anobrž přináší tím jen vlasteneckou oběť neklamnému tlumočení vůle národa a pěstování svornosti v něm.

Avšak oběti, jež Družstvo na vydávání velkého listu přináší, přesahovaly by síly jeho, kdyby nenašel list ten více abonentův. A list sám by konečně neplnil úkolu svého, totiž zastupování snah a názorů representace národní ve vlastním lidu českém, kdyby nebyl hojně rozšířen a hojně čítán.

Tyto úvahy vedou mne k tomu, abych Vaší Jasnosti co věrnému stoupenci strany národní a většiny poslanců českých doporučil nově zvelebený „Pokrok“ k odbírání, popřípadě doporučení ve kruzích, jež jsou Vaší Jasnosti přístupny.

Nechat' vůle zastupitelstva národního dostane volný průchod a věrný výraz, nechat' jednotě jeho se zachová statný zástupce.

Se zvláštní úctou a důvěrou Dr. Fr. Lad. Rieger.

XV.

František Ladislav Rieger Karlu III. ze Schwarzenberu. Žádá knížete o spolupráci s panem Redlichem, jehož firma provádí stavbu dráhy Písek – Tábor.

Vaše Jasnost.

Pan Redlich,⁶⁷ kterýž dostal od vlády stavbu dráhy mezi Pískem a Táborem prosí mne, abych její V[yso]sti doporučil v tom směru, aby V[aše] J[asnost] jemu ráčila dopřáti přízeň svou vzhledem mnohých potřeb ve kterých jí bude žádostiv a potřeben při provádění stavby, zejména mostu přes Vltavu, kterýž se prvně na pozemcích V[aší] Jasnosti nalézá. Bude potřebovati kámen i dříví a tu a tam pozemky. P[an] Redlich je z Hodonína na Moravě, sice žid, ale znalý českého jazyka, ale není nikterak naším nepřítelem, spíše naopak, neb studoval techniku v Praze. Firma je solidní, je to tatáž co stavěla Arlberg⁶⁸ a vládne velikými prostředky. On se zavázal upotřebiti hlavně české síly technické i dělnické. Myslím teda, že jej mohu V[aší] Jasnosti doporučiti.

⁶⁷ Nepodařilo se blíže identifikovat.

⁶⁸ Zde myšlena železnice v Arlberském průsmyku.

XVI.

František Ladislav Rieger Karlu III. ze Schwarzenbergu. Tlumočí žádost Českého klubu, aby kníže pronesl jako reprezentant české šlechty několik slov o situaci české politiky.

Praha, 14. 2. 1891

SOA Třeboň

Vaše Jasnost

Ve sboru důvěrníků bylo právě vysloveno přání, aby důležitý representant šlechty české jim schůzi zítřejší promluvil několik slov o nynější situaci a o správnosti stavu české politiky a bylo vysloveno zároveň přesvědčení, že by to nikdo nedovedl učiniti s laskavou váhou jako Vaše Jasnost. Dovolují si teda prositi, aby Vaše Jasnost v zájmu věci působení této žádosti českého klubu vyhověti ráčila a ubezpečuji Vaši Jasnost o své hluboké úctě a oddanosti. V Praze dne 14. února 1891 Dr. Rieger

XVII.

František Ladislav Rieger Karlu III. ze Schwarzenbergu. Děkuje za blahopřání k výročí 50 let od promoce (19. 6. 1847).

Maleč, 26. 6. 1897

SOA Třeboň

Vaše Jasnost

Obdržel jsem přes Prahu zde blahopřání Vaší Jasnosti, blahopřání, kteréž mi vyslovuje velikou přízeň jakou jste mě vždy ráčil poctívati. Račtež za trvalou a stálou ke mně laskavost přijmouti oddané díky a výraz hluboké úcty, kterou Vaší Jasnosti do smrti své zachovám. Těším se nemálo z politické činnosti princů,⁶⁹ která byť by se i v něčem různila předce u obou zachovává základní ráz vlastenecký.

S hlubokou úctou Dr. Fr. Lad. Rieger. V Malči 26. června 1897.

⁶⁹ Karel IV. Schwarzenberg (1886 - 1914), poslanec říšské rady, a Bedřich Schwarzenberg (1862 – 1936), poslanec říšského sněmu a člen panské sněmovny.

XVIII.

František Ladislav Rieger Karlu III. ze Schwarzenbergu. Děkuje za blahopřání k 80. narozeninám. Obsahuje i výstřížek obsahující otisk telegramu.

Praha, 15. 12. 1898

SOA Třeboň

Vysoko[?radý] Pane kníže

Zvláštní přízeň, kterou mi Vaše Jasnost vždy osvědčovati ráčila, ukázala se nyní opět za příčinou mých 80. narozenin laskavým blahopřáním. Račtež za ně přijmouti mé vřelé díky a učiniti se milostivě jich tlumočníkem při Jasné choti své.⁷⁰ Tři generace vznešené rodiny Vaší poctily mne svou přízní, kterou si pokládám za cennou čest a již jsem vždy pamětliv a vděčen.

S hlubokou úctou oddaný Rieger. V Praze 14. pros[ince] 1898

Telegram an D[okt]or Rieger:

Vorlif. Wollen Sie, hoch geehrter Herr, den wärmsten Glückwunsch entgegennehmen, den wir Ihnen aus der [?] Tiefe des Herzens zur heutigen Feir entsenden.

Karl und Wilhelmine zu Schwarzenberg

Telegram Dr. Riegrovi:

Račte, vysoce vážený pane, přijmout co nejsrdečnější blahopřání, které Vám k dnešnímu svátku zasíláme.

Karel a Wilhelmina ze Schwarzenbergu

XIX.

František Ladislav Rieger Karlovi III. ze Schwarzenberga. Vizitka, týkající se asi příprav voleb a hlasování Dr. Kudrny a Dr. Vančíka.

Vracím Jasnosti s díky přání. I já jsem slyšel že D[okto]r Kudrna⁷¹ je nyní rozhodně pro nás. Dříve se klonival k mladým.⁷² Stran d[oktor]a Vaníčka nevím; on v poslední

⁷⁰ Vilemína, rozená z Öttingen-Wallersteinu, manželka Karla III. Ze Schwarzenbergu.

⁷¹ Nepodařilo se blíže identifikovat.

⁷² Mladočechům.

době jistými věcmi pozbul důvěry. To pravím v důvěře a prosím lépe ústně když V[aše] J[asnost] dovolí. Věc(i) o D[oktor]a Mayera⁷³ nerozumím.

⁷³ Nepodařilo se blíže identifikovat.

5. ZÁVĚR

Na několika stránkách jsme se blíže seznámili se dvěma výraznými osobnostmi politiky 2. poloviny 19. století. Hlavním cílem této práce bylo vytvoření edice korespondence psané Františkem Ladislavem Riegerem knížeti Karlu III. ze Schwarzenberga a na jejím základě se pokusit přiblížit vztah těchto dvou mužů.

Byly vyzdvihnuty ty okamžiky v životě obou mužů, které byly důvodem jejich vzájemné korespondence, ať se jednalo o sféru kulturní, politickou, hospodářskou, či politickou. Ta totiž byla oním styčným bodem, který tyto muže svedl dohromady.

Osudy obou mužů si byly navzájem velmi podobné, což se ukázalo už v době jejich mládí, kdy oba hledali své místo v životě. Shodně se proti přání svých otců rozhodli vydat na svou vlastní cestu životem, na které se pod vlivem událostí 2. poloviny 19. století také setkali, oba již ve zralém věku, jako čelní představitelé dvou předních politických stran. V této době se také projevíly jejich podobné politické názory, projevující se hlavně v národním myšlení a uznávání stejných morálních a politických zásad. A nakonec je tyto společné znaky možné spatřit i na sklonku jejich životních poutí. Téměř ve stejné době se rozhodli ukončit svou veřejnou politickou činnost, protože byli znechuceni stavem české politiky. I doba jejich smrti je téměř shodná; Rieger zemřel v roce 1903, Karel Schwarzenberg pak roku 1904. Jako by se chtělo říci, že jednomu bez druhého nemělo cenu žít, ale na to jejich vztah, jak se zde ukázalo, nebyl dost blízký.

Jak ukázalo studium korespondence, Karel Schwarzenberg a František Ladislav Rieger byli sice kolegové co se týká politické činnosti, jistě si sebe navzájem vážili jako lidí vzdělaných a schopných, ale že by mezi nimi vzniklo nějaké bližší přátelství se usuzovat nedá. V žádném z dopisů nebyla nalezena zmínka o vnitřních pocitech, které by se dali pokládat za důkaz takového přátelství. V korespondenci soukromého rázu měl Rieger často funkci „orodovníka“; obraceli se na něj lidé, kteří jeho prostřednictvím žádali o přímluvu u Karla Schwarzenberga. K domněnce, že spolu nenavázali žádný bližší vztah vedl i poznatek, že po roce 1891, kdy Rieger odešel z veřejného politického života, jejich korespondence téměř ustala a omezila se pouze na blahopřání zaslané Riegerovi ke dvěma životním jubilejím, jež měly ale zcela formální charakter.

Počet dopisů veřejno-politického charakteru značně převyšuje korespondenci soukromou. Na první pohled je tedy jasné, že hlavní byl vztah Riegera se Schwarzenbergem na poli politickém. Díky poznatkům v kapitole o vzájemné

spolupráci občanských politiků a konzervativních šlechticů je možné konstatovat, že Rieger a Schwarzenberg měli společné politické a kulturní zájmy a názory. Silné národní cítění je pro oba muže důležité a společné. Seznámili se jako představitelé dvou velkých politických uskupení a jako takoví spolu navázali i korespondenci. Izolovanost, která v jistém okamžiku hrozila oněm dvěma stranám na politickém kolbišti 2. poloviny 19. století, by totiž znamenala konec jejich plánů a cílů, takže počátek jejich spolupráce je možné považovat za čistě ziskový.

Oba muže spojovala láska k českému jazyku, silné národní cítění, ale také humánní cítění, spolupráce v charitativní oblasti. Vrozená inteligence, slušnost a humánnost dovolila oběma mužům, alespoň, částečně pobořit mýty o nadřazené postavení šlechty. Šlo o vztah dvou lidí pocházejících z odlišných společenských vrstev, kteří dokázali, že když mají společný cíl, původ a postavení nemusí být překážkou v cestě k naplnění cílů.

Na některé z otázek se podařilo najít odpověď, ale pochopit tento vztah plně vyžaduje značné rozšíření pramenné základny, zejména o dopisy zaslané Karlem III. Schwarzenbergem Františku Ladislavu Riegerovi.

6. SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny nevydané:

Státní oblastní archiv Třeboň, Rodinný archiv Schwarzenberg - Orlík, sign. N-d-345, kart. 235.

Prameny vydané:

HEDLER, Jan (ed.), *F. L. Rieger: Příspěvky k listáři Dra. Frant. Lad. Riegra*, Praha 1924.

Literatura:

BEZECNÝ, Zdeněk, *Příliš uzavřená společnost. Orličtí Schwarzenbergové a šlechtická společnost v Čechách v 2. polovině 19. a na počátku 20. století*, České Budějovice 2005.

HAVRÁNEK, Jan, *Česká politika, konzervativní aristokraté a uspořádání poměrů v habsburské říši 1860 až 1867*, Sborník historický 17, 1970, s. 67 - 96.

HOLEČEK, Josef, *Česká šlechta*, Praha 1918.

HROCH, Miroslav, *Na prahu národní existence*, Praha 1999.

KÁRNÍK, Zdeněk, *Sociální a národní vazby politických postojů a jednání české aristokracie*, Studie k sociálním dějinám českých zemí I-II, Praha 1998.

KAZBUNDA, Karel, *Krise české politiky a vídeňská jednání o tzv. punktace roku 1890*, Český časopis historický 40, 1934, s. 80 – 108, 310 – 346, 491 - 528; 41, 1935, s. 41 – 82, 294 – 320, 514 - 554.

TÝŽ, *Národní program český r. 1860 a zápas o politický list*, Český časopis historický 33, 1927, s. 473 – 547.

TÝŽ, *Kolem dubnového sněmu českého z roku 1867*, Český časopis historický 38, 1932, s. 285 - 354.

KOŘALKA, Jiří, *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815-1914. Sociálně historické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích*, Praha 1996.

MARKUS, Antonín, *Rod knížat ze Schwarzenbergu*, in: Schwarzenberská ročenka 1935, s. 25 - 85.

MAŠEK, Petr, *Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*, Praha 1999.

- RAK, Jiří, *Bývali Čechové. České historické mýty a stereotypy*, Praha 1994.
- SAK, Robert, *František Ladislav Rieger a pokusy o sjednocení rakouských konzervativců*, in: E. KORDIOVSKÝ (ed.), *Politické strany a spolky na jižní Moravě. XXII. mikulovské sympozium*, Mikulov-Brno 1992, s. 157 - 161.
- TÝŽ, *Rieger. Konzervátec nebo liberál?*, České Budějovice 1993.
- TÝŽ, *Schwarzenbergové – sblížení s národem*, Rozeta 1, s. 42 - 43.
- TOMÁŠEK, Libor, *Karel III. ze Schwarzenbergu. K politické činnosti české šlechty v šedesátých letech 19.století*, Jihočeský sborník historický 63, 1994, s. 101 - 114.
- URBAN, Otto, *Česká společnost 1848- 1918*, Praha 1982.
- VALENTA, Aleš, *Karel Schwarzenberg (1859 – 1913)*, Střední Evropa, č. 43, 1994, s. 75 - 85.
- ZÁLOHA, Jiří, *Stručné dějiny knížat ze Schwarzenberku*, České Budějovice b.d.